

11261

VAIDYS

1981 M.
GRUODIS DECEMBER

Nr. 10

1964

Nr. 10 (1047)

KARYS

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis	Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas	Atskirus skyrius redaguoja:
Redaktoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis	Administratorius — Leonas Bileris	P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas	Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius	Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
		Kunigunda Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

R. Kisielius — Kalėdinė Vytis	viršelis
J. Vadopalas — 1863 m. sukilimas Žadeikių valsčiuje	293
V. Jonikas — Simonas Daukantas	297
S. Dirmantas — Triguba sukaktis	298
P. Alšėnas — ir aš buvau 1934 m. "sukilėlis"	303
Z. Raulinaitis — Vaidevutis	306
K. Uoginius — Dar dėl to nepaminėto sukilimo	312
Šaulė Tremtyje	315
P. Dirkis — Kariuomenės atkūrimų minėjimai	317
Karinės Žinios	322
Nekrologai ir kronika	323

ATSTOVAI: Baltimore	M. ŠIMKUS	Los Angeles	O. ŽADVYDAS	Toronto, Canada	VL. RUŠAS
Chicago	A. REKLAITIS	Philadelphia	A. IMPULEVIČIUS	Australija	V. ŠALKŪNAS
Cleveland	L. LEKNICKAS	Rochester	P. SALADŽIUS		

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — "Baltic Florists"
 Brockton, Mass. — A. Mantautas
 Brooklyn, N. Y. — J. Pašukonis
 Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", H. Naujoks, "Parama", K. Rožanskas, G. Šilingaitė, J. Virpša
 Detroit, Mich. — V. Perminas
 — S. Malinauskas
 Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
 Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
 Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas
 Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius
 Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street, St. Hilda, Vic.
 A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia
 P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.
 A. Klimaitis — 71 Tate St. W. Leederville, Perth, W. Australia

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB — Escuelas Prof. Salesianas Avda. Miranda, Boleita, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS"—916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A. Subscription \$6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka

093 00523775 5

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 10 (1407)

GRUODIS - DECEMBER

1964

K Ū Č I O S

*Palaimink, Viešpatie, baltą plotkelę
Iš grūdo ne tėvų dirvoj brandinto!
Mes visad jaučiamės praeiviais šitoj žemėj,
Kad ir labai svetingoj ir derlingoj . . .*

*Kūčių šventųjų vakarą, nulenkę galvas,
Su ašaromis minim mylimus visus
Ir meldžiam tavęs, Jėzau Kūdikieli,
Gyviems stiprybės, mirusiems gi laimės amžinos!*

*Neprašome mes džiaugsmo, tik ramybės,
Taikos pasaulyje ir alkaniems — duonos!
Ir dar trupučio — sugrąžink tėvynei laisvę
O mums sodybas žydinčias ir pakelės rūpintojėlius*

Gr. S.

1863 METŲ SUKILIMAS Žadeikių karališkojo dvaro valsčiuje

JONAS VADOPALAS

Nevienodai vertinamas 1863 metų sukilimas. Vieniems atrodo nereikalingos buvo lietuvių aukos lenkiškam reikalui. Kitiems atrodo jis buvo kryžkelė ir išsiskyrimas lietuvių valstiečių, kurie likosi prie lietuviškosios kalbos, ir lietuvių bajorų, kurie priėmė lenkiškąją kalbą.

Kaip kas bevertintų 1863 metų įvykius, bet be 1863 m. sukilimo nebūtų buvę Muravjovo, kuris 1863 m. sukilime išžiūrėjo irgi tik lenkiškąjį reikalą ir visu baudų ir slopinimų sunkumu užgulė Lietuvos bajorus ir sulenkėjusią Lietuvos dvasiškiją palauždamas jų ekonominę ir kultūrinę hegemoniją Lietuvoje.

Ne tik tų luomų vyravimui, bet ir jų nešamam lenkiškumui buvo suduotas lemiamas smūgis; vėliau valstiečių kilmės lietuviškajai inteligentijai nebesunku buvo sustabdyti lenkų kalbos plitimą Lietuvoje.

1863 metais buvo panaikinta lenkų dėstomoji kalba mokykloje ir įvesta rusų. Mokyklos iš bažnytkaimių ir dvarų buvo iškeltos į mažas gyvenvietes; kartu buvo iškeltos valsčių valdybų buveinės. 1863 m. Muravjovas atleido visus vietos kilmės valdininkus ir į jų vietą paskyrė atkeltus iš Rusijos. Viešąja kalba buvo paskelbta rusų kalba.

Be Muravjovo nebūtų buvę 1864 m. liustracijos, t. y., baudžiovos panaikinimo, įvykdyto labai palankiai "Krašto" valstiečiams. Tos sąlygos leido valstiečiams išugdyti savąją inteligentiją.

Dar 1861 m. paskelbtas baudžiovos panaikinimas buvo delsimas, jo vykdymą sabotuojant iš bajorų pastatytą taikos tarpininkų pusės, o valstiečiams atsisakant priimti primetamas nepalankias sąlygas.

1863 m. Muravjovas panaikino taikos tarpininkų rinkimus ir paskyrė savus žmones, duodamas jiems nurodymų; tie nauji liustratoriai greit ir palankiom valstiečiams sąlygom įvykdė reformą. Muravjovas atleido visus 1861 įkurtų valsčių viršaičius ir raštininkus, kurių dauguma buvo dvarininkų pastatyti. Nauji viršaičių rinkimai buvo apsaugoti nuo bajorų ir dvasiškių įtakos. Bajorams ir dvarų administracijai buvo uždrausta dalyvauti valsčių sueigose ir kištis į nutarimus. 1864 m. įsteigtos žemietijų savivaldos, kuriose dominavo bajorija, tad jų, žemietijų, veikimas lietuviškose gubernijose buvo suspenduotas, kad neleistų pasireikšti Lietuvos bajorams. Bajorų luominė atstovybė buvo palikta, bet Lietuvoje bajorų maršalkas skyrė valdžia.

Ekonomiškai atkutęs "Krašto" valstiečių luomas išugdė savo inteligentiją, kuri davė "Aušrą" ir "Varpą". Valstiečių kilmės inteligentija buvo aiškiai nebe prolenkiška; buvo, jei ne prorusiška, tai bent su žymiu rusišku mentalitetu. Tas rusiškas mentalitetas jautėsi ir 1905 m. Vilniaus Seime reikalaujant Lietuvai autonomijos ir 1917 metų Petrogrado Lietuvių Seime reiškiant simpatijas Rusijos demokratijai.

Čia duodu mažą šukę mozaikai, atkurti 1863 metų sukilimą, kaip jis vyko ne tik mano tėviškėje, Daujėnų apylinkėje, tada Žadeikių karališkojo dvaro valsčiuje, bet ir visoje Lietuvoje.

Būdinga, kad iš mano gimtojo kaimo į sukilimą išėjo visi ūkininkaičiai, bet neišėjo nė vienas bundininkaitis. Paaiškinu, kad mano kaime 1863 metais buvo 8 kiemai karališkųjų valstiečių, kurie tvarkė didžiulį Žadeikių karališkojo dvaro traką, apie 1,000 dešimtinių. Kiekvienas kaimas turėjo daugiau kaip po didįjį valaką, po 43 dešimtines, gerai gyveno ir kiekvienas kiemas turėjo po savo bundininkų šeimą, kurie už bundą padėdavo apdirbti turimą valaką. Bundininkų buvo irgi 8 kiemai; atrodo, visi bundininkai buvo pabėgę poniškieji baudžiauninkai. Iš nupasakojimų atrodo, kad bundininkai turėjo mažiau gyvulių ir gyveno prasčiau.

Kad į sukilimą išėjo visi ūkininkaičiai, bet neišėjo nė vienas bundininkaitis, rodo, kad sukilimu nebuvo siekiama ekonominių ir sociali-

nių išlyginimų. Visi ūkininkaičiai į sukilimą išėjo iš tradicijos. Dar gyva buvo Senosios Lietuvos valstybinė tradicija, kad pašaukus karan stodavo visi šauliai, o mano tėviškės kaimas, taikos metu medinčiai, karo metu duodavo Žadeikių karališkojo dvaro statomus karius.

1863 metais "pašaukimą karan" atlikęs, bažnyčioje girdėtas, kunigo perskaitytas atsišaukimas. 1863 m. sausio pabaigoje kun. A. Mackevičius Paberžės bažnyčioje iš sakyklos perskaitė atsišaukimą apie sukilimą. Atsišaukimą išklause iš Daujėnų filijos atvykęs Juozapas Vadopalas.

Juozapas Vadopalas, Jokimo sūnus, gimęs apie 1835 metus, buvo Smilgių kaimo Žadeikių karališkojo dvaro valstietis. Pasitaręs su kaimynais nutarė, kad reikia stoti į kunigo šaukimą sukilimą. Juozapas Vadopalas ėmėsi parūpinti ginklų. Susitarė su Smilgių kalviu Butkumi, kad nukaltų durtuvus ir atlenktų dalgių vikšrus, bei pritaikytų prie koto. Juozapo brolis Jurgis Vadopalas buvo gabus pakalbėti. Jis sakęs pamokslus kitų kaimų jaunimui, prikalbinėjęs išeiti į sukilimą; kalbėjęs prieš rusus, už tikėjimo apgynimą ir apie žemės gavimą. Per vasario ir kovo mėnesius susiorganizavo, virš 50 vyrų, sukilėlių būrys.

1863 m. balandžio pradžioje būrys patraukė į Krekenavos miškus ir prisijungė prie kunigo Mackevičiaus sukilėlių. Dalgininkai buvo atskirti ir įjungti į Viluko dalinius. Valstiečiai nemokėjo lenkiškai, todėl komandos būdavo lietuviškos.

Po apmokymo sukilėliai patraukė į Raguvos miškus. Į rytus nuo Raguvos pirmą kartą buvo susidurta su rusų kariuomene. Čia sukilėliai laimėjo. Rusai neteko keletos dešimčių užmuštų ir sužeistų. Visi rusų vežimai su ginklais ir amunicija teko sukilėliams. Sukilėliai turėjo tik sužeistų.

Iš Raguvos sukilėliai patraukė į Karsakiškio miškus. Ties Karsakiškiu vėl teko susikauti su rusais. Rusai turėjo mažus nuostolius, o sukilėliai neteko 3 užmuštų ir 10 sužeistų.

Gegužės pradžioje iš Karsakiškio žygiuota į Biržus. Ties Medeikių - Gudiškių kaimais (Biržų - Papilio - Valbalninko trikampyje) įvyko smarkios ir atkaklios kautynės su rusais. Daug žuvo abiejose pusėse. Vien Žadeikių sukilėliai neteko 25 užmuštų. Mūšį laimėjo rusai. Sukilėliai buvo išblaškyti.

Po Madeikių - Gudiškių mūšio Juozapas Vadopalas su būrio likusiais apie 30 vyrų pasitraukė į Daujėnų - Žadeikių apylinkių miškus, Žaliosios Girios atšaką. Toliau jie veikė kaip partizanai, puldinėdami rusų transportus ir kontroliuodami Žadeikių valsčių.

1863 m. rugsėjo mėn. prie Talačkonių k. karčiamos buvo iš rusų atimta keli vežimai ginklų transporto iš Biržų gabeno į Panevėžį, rusų įgulai. 1863. m. spalio mėn. rusai iš Žadeikių magazino (visuom. javų sandėlis) pradėjo imti javus savo įguloms. Sukilėliai pareikalavo Žadeikių storastą Avižonį atiduoti raktus. Storasta Avižonis sakėsi raktų neturįs. Buvo sukilėlių supras tas vengias duoti raktus ir todėl buvo pakartas. Surastas magazinierius Avižonis (storastos brolis) atidavė raktus ir grūdai buvo išpilti apylinkės valstiečiams. Rusai jieškojo magazinieriaus Avižonio, bet jis slapstėsi. Todėl rusai išprovokavo pasimatymą Avižonienės su vyru ir Avižonį suėmė Girsudų šile. Ten pat Avižonis buvo rusų pakartas.

1863 m. gruodžio 4 d. sukilėliai buvo sustoję nakvynės Skėtelių k. Trako atšakoje (tarp Daujėnų ir Krinčino). Naktį sukilėliai ten buvo rusų apsupti. Kaimas buvo sudegintas; būrys buvo išsklaidytas. Juozapas Vadopalas buvo sužeistas ir suimtas. Jis buvo nuvežtas į Panevėžio kalėjimą, iš ten perkeltas į Šiaulių kalėjimą ir Šiauliuose 1864 m. gegužės 10 buvo sušaudytas.

Sukilėliai dažnai lankydavosi ir ilsėdavosi Lebeniškių kaime, kuri supa krūmynai ir trakai, Žaliosios Girios atšaka. Tas kaimas yra didelis, atokiau nuo kitų gyvenviečių ir kelių. Po sukilimo rusai visus Lebeniškio gyventojus, viso 40 šeimų, ištrėmė į Rusiją, kaimą apgyvendino rusais ir pastatė jiems cerkvę.

Iš mano tėviškės Smilgių k. į sukilimą išėjo devyni vyrai; penki jų žuvo, keturi išlikę gyvi slapstėsi, arba buvo bausti. Žuvo abu sūnūs nebeatmenamos pavardės kiemo. Susenę tėvai, nebesulaukę sūnų grįžtant, ūkį perleido Navakams. Juodokų kiemo į sukilimą išėjo du sūnūs. Vienas sūnus žuvo, o Antanas ištikus 25 metus, iki amnestijos, slapstėsi Vilniuje; mirė 1928 m. Pabervalkio kiemo sūnus, išėjęs į sukilimą, žuvo.

Vadopalų Jokimo kiemo į sukilimą išėjo du sūnūs. Juozapas buvo sušaudytas 1864 m. gegužės 10 d. Šiauliuose, o Jurgis, nepilnametis, buvo baustas rykštėmis ir laikomas policijos priežiūroje iki 1885 m.; mirė 1921 metais. Tribės kiemo sūnus, Petras 25 m., iki amnestijos slapstėsi Šiauliuose. Mirė 1906 m.

Vadopalų Martyno kiemo sūnus Kazimieras po Raguvo mūšio pasitraukė iš sukilėlių ir policijos priežiūroje išbuvo iki 1868 m.; mirė 1914 metais.

Iš Žadeikių sukilėlių būrio teliko gyvi keliolika sukilėlių; nė vienas sukilėlis neemigravo. Man yra žinomas kaikurių jų likimas:

Mainonis, Ličiūnų k., suimtas Skėtelių kautynėse, apkaltintas 2-os kateg. nusikaltimu, ištremtas į Rusiją ir ten miręs apie 1880 m., jo ūkis buvo konfiskuotas. Kazilionis, Žadeikių k., 2-os kateg. nusikaltėlis, ištremtas į Rusiją, ūkis konfiskuotas; po 25 m. iš Rusijos grįžo, mirė apie 1895 m. Petras Butkus, Smilgių kalvis, už ginklų kalimą sukilėliams tardytojų sumuštas mirė.

L. E. 8 t. 53 p. rašoma, kad Gumbės k. pakartas Juozas Vadopalas. Čia Gumbės k. vadina mi Girsudai, kur 1863 m. buvo rusų pakartas paliegęs sukilėlis. Aktas surašytas apie pakartą Juozą Vadopalą, sūnų Motiejaus. Čia galėjo būti pakartas Juozas Vadopalas, sūnus Mato iš Židonių kaimo.

1905 metais Valakų miške nukirsto ažuolo dreveje rasta griaučiai ir jietis; matyti, būta 1863 metų sukilėlio.

Po 1863 m. sukilimo Žadeikių karališkojo dvaro valsčius buvo panaikintas. Jo vieton įsteigta trys smulkesni valsčiai: Girsudų, Gulbinų ir Skrobotiškio. Tų valsčių buveinėmis buvo parinktos mažos gyvenvietės, vengiant bažnytkaimių ir dvarų, kad bajorija ir sulenkėjusi dvasiškija nedarytų įtakos į valstiečius.

Girsudų vals. būstine buvo parinktas Smilgių k. Girsudų vals. ribose Daujėnų bažnytkaimis. I Smilgius buvo atkelta ir Žadeikių Edukac. Kom. Mokykla. Tos mokyklos mokytoju buvo paskirtas rusas, kuris mokė rusiškai ir lietuviškai graždanką. Gulbinų vals. būstinė buvo irgi kaime. Gulbinų vals. ribose buvo Krinčino miestelis ir sena parapija. Skrobotiškio vals. būstinė buvo kaime. Skrobotiškio vls. ribose buvo miestas Pasvalys ir sena parapija. Panašiai įsteigtas Čipėnų vals., kurio ribose buvo Vabalninko bažnytkaimis ir sena parapija.

Vieton taikos tarpininkų buvo paskirti nauji liustratoriai, kurie greit įvykdė baudžiamos panaikinimo reformą pagal Muravjovo nurodymus: po tris dešimtines gavo ir dvaro bernai, amatininkai, ko Rusijos gubernijose nebuvo duodama. Buvo įkurti nauji „*susiedų*“ kaimai, arba prie ūkininkų kaimų buvo padarytos vadinamos „*susiedų ulytėlės*“. Vardas *susiedas* ne-reiškia dabartinės sąvokos kaimynas (neighbour), bet yra pažodis vertimas į rusų kalbą iš sen. slavų kanceliarine kalba surašytų Lietuvos dokumentų termino „*koimincy*“, kuris reiškė „dvaro nelaisvus bernus ir jų šeimas“ — „*čeliadį nievolnaja* (LE 10- 242). Vardas *susiedas* ir dabar daujeniečių tebevartojamas pasakymui grytelninko ir liaudies etimologija siejamas su liet. susėsti, ne su slav. *sosed*.

Žadeikių kar. dvaro liustracinė komisija

dirbo Žadeikių dvare. Komisijos uždavinys buvo nustatyti, kiek kurio kaimo valstietis dirbo ir naudojo dvaro žemės ir kiek, imant įstatyminę normą, jis turėtų gauti savos žemės. Beveik visi karališkių kaimai naudojami daugiau, nei valaku žemės, tad dalis žemės buvo išskirta ir buvo įsteigti nauji kaimai.

Iš Girsudų k. viršnorminės žemės buvo įkurti du kaimai: Baliečių (15 kiemų po 3 deš.) ir Patrakės (10 kiem. po 3 deš.) k., be to, ikurta susiedų ulytėlė (11 kiemų po 3 dešimtines). Iš Stačiūnų viršnorminės žemės įkurtas Dirvonų k. (10 kiem. po 3 dešimtines). Iš Baukų - Smilgtinės k. (7 kiem. po 6-8 deš. smėlyno). Smilgtių kaimas buvo visai pertvarkytas: iš 8 kiemų po 42 deš. buvo padaryta 12 kiemų po 28. deš. ir įkurta susiedų ulytėlė iš 8 kiem. po 3 deš.; Smilgtių trake buvo išskirta lydimų aikštė ir įkurtas Maliupių kaimas iš 8 kiem. po 10 deš. ir 12 rekrūtų daržų po 1 rekrūtų deš. (pusantro ha.); trake buvo išskirta lydimų aikštė Dirvonai ir įkurtas Petraičių k. (Petrovkos k. iš 6 kiem. po 20 deš., kur įkurdino Žadeikių dvaro ir Ragujų bernus).

Dvaro Trakas buvo išskirstytas dvaro valstiečiams po 2 deš. trako kiekvienam kiemui. Gavo Pasvalio, Palivarkų, Girsudų, Ličiūnų, Baukų, Smilgtių kaimai; net karpiškiai Daujėnų baudžiauninkai gavo 35 biržes. Likę neišdalinta 67 deš. trako buvo pavadinta Diferencijos miškų ir priskirta prie valdiškų miškų.

Liustratoriai nešykštėjo Žadeikių dvaro žemės dalinti; gavo ir tokie, kurie negalėjo būti dvaro inventoriuje. Permatavę Smilgtių didžiava-

laktus ūkius, iš 8 ūkių padarė 12 ūkių; įkurtus 4 naujus ūkius paskyrė: vieną ūkį gavo poniškasis baudžiauninkas Lapėnas iš Butniūnų k. (Krinčino dvaro); du ūkius gavo dvaro valstiečiai jau turėję ūkius kitur: Činga — Užusienio vienk., ir A. Vadopalas — Ličiūnų k., jie seniausius ūkius palikę broliams; vieną ūkį gavo Jokimas Vadopalas, ten pat Smilgtiuose jau turėjęs vieną ūkį, turėta ūkį perleido sūnui, o pats gavo naują ūkį (juokaudavo, pirkęs už medų). Ne dvaro, bet poniškieji (karpiškiai) valstiečiai yra daujėniečiai, gavę 35 biržes — 55 deš. trako.

Liustratoriai siūlė smilgtiečiams paimti trako 20 deš. prie Užusienio pievų; baigimui reikalo paprašė atvežti statinę alaus; smilgtiečiai alaus nenuvežė, todėl traką paėmę pasvaliečiai.

Paskirtieji liustratoriai, atrodo, buvo gan radikaliai nusiteikę prieš dvarininkiją, bet nebuvo prorusiški. Žemės davė ir buv. sukilėlių šeimoms, kurių ūkiai buvo rusų konfiskuoti: Žadeikėlio Kazilionienė gavo iš Smilgtių trako 28 deš.; jos vyras buvo sukilėlis, jo ūkis konfiskuotas, o pats Kazilionis buvo ištremtas į Rusiją; 28 dešimt. ūkį davė Jokimui Vadopalui, sukilėlių Juozapo ir Jurgio Vadopalų tėvui.

Neteko girdėti, kas ir iš kur buvo tie Žadeikių karal. dvaro liustratoriai, bet man žinomas likimas Pabiržės grafų Tiškevičių dvaro kamarninko Kristupo Cieplinsko. Tai buvo "raudonasis bajoras" iš Motėjūnų dvaro, Kupiškio vals. ir grafų Tiškevičių dvariškis. Jis pravedė savo ponams labai nepalankią liustraciją, užsitraukė ponų nemalonę ir neteko emeretūros iš ponų dvaro.

GARIBALDŽIO LAIŠKAS ZIGMANTUI SIERAKAUSKUI

Skelbiama, kad Maskvos ir Leningrado archyvuose surasti dar iki šiol nežinomi Garibaldių laišškai. Toji plati korespondencija yra iš 1859-1876 metų ir buvo rašyta Italijos didvyrio, politiko, savo vienminčiams ir draugams. Adresatų tarpe yra pavadės italų, prancūzų, vokiečių, lenkų, rusų ir lietuvio Zigmanto Sierakauskio. Nors lenkai ir negali nusišlėpti fakto, kad jis kovojo vien tik Lietuvoje, bet laiko jį lenku — savu.

Tie laišškai nušviečia Garibaldių žygius, leidžia geriau pažinti asmeninius kontaktus ir draugiškumą su siekiančiais laisvės kituose kraštuose. Mums ypatingai įdomus Garibaldių laiškas, rašytas Zigmantui Sierakauskui.

Patriotinio sąmokslu dalyvis ir revoliucinio išsilaisvinimo judėjimo veikėjas, tada Rusijos teritorijoje, Zigmant

mantas Sierakauskas Lietuvoje buvo vyriausiuoju 1863 m. sukilimo vadu. Balandžio mėn. jis buvo snunkiai sužeistas ir carinės kariuomenės paimtas nelaisvėn. Iš ligoninės vienok jam pasisekė parašyti ir išsiųsti laišką Garibaldiui. Garibaldių atsakymo Z. Sierakauskui jau nebeteko skaityti, nes 1863 m. birželio 15 d. jis buvo pakartas Vilniuje.

Garibaldių laiškas, "kas reikėjo" pakeitus, 1879 m. buvo atspausdintas žurnale "Russkaja Starina".

Tame laiške Sierakauskui, tarp kitko, Garibaldi rašė:

"Mielas bičiuli, pravedęs sukilimą Lietuvoje, Kauno vaivadijoje, per ištisus tris savaites žavėjai, vertei Europą reikšti tikrą nusistebėjimą. Už tokia drąsą ir vyriškumą, sukeltą manyje supratimą ir didelį prija-

timą Jūsų šventoje kovoje, norisi pasveikinti paspaudžiant ranką. Nelaimė, likimas padarė mane beveiksmiu. Jūs neturite teisės nustoti vilties; europiškoji demokratija neleis jūsų tėvynę taip baisiai nužudyti. Jūsų vyriškumas, užsidedimas, tvirtas nusistatymas yra mums pavyzdys, kaip reikia kovoti su despotizmu.

K. M. J. Šarūnas

PAMINKLINIS AKMUO

a. a. Stasio Butkaus atminimui jau yra padarytas ir netrukus bus pastatytas ant kapo. Pašventinimas įvyks pavasarį — atšilus.

SIMONAS DAUKANTAS

IR JO MIRTIES ŠIMTMETIS

V. JONIKAS

Šiais metais sukanka šimtas metų nuo didžiojo Lietuvos garbės ir laisvės kovotojo Simono Daukanto mirties. Jis gimė 1793.X.28 Kalvių kaime, Skuodo valsčiuje, žemaičių ūkininkų šeimoje. Savo skaištų patriotizmą ir laisvės žavesį tiesiog paveldėjo iš gimdytojų, kurie abu, tėvas Jurgis ir Kotrė Odinaitė - Daukantienė, turėdama jau Simuką, drauge su trimis Jurgio broliais, dalyvavo sukilėlių kautynėse 1795 m. ties Liepoja prieš rusus. Tada vyko paskutinis Lietuvos - Lenkijos padalinimas ir tikroji okupacija. Tos nelaimingos kovos atsiminimai buvo Simukui pirmas dvasinis maistas, teikiamas tėvų pasakojimais.

Simonas Daukantas yra nepaprastai spalvinga ir patraukli asmenybė, liekanti visiems laikams. Jis, augdamas tautiškoje kaimo aplinkoje ir sulenkintoje Žemaičių Kalvarijos gimnazijoje, suprato tautinio auklėjimo užmirštą svarbą, su penkiais rubliais kišenėje pėsčias nuėjo į sostinę Vilnių, kad baigtų tenai universitetą ir gerai pasiruoštų kovai už savo tautą. Šiuo žygiu jisai savo žmonėms įrodė, kad mokslas yra pasiekiamas ir be pinigų, ir taip savo keliu patraukė jaunimą daugiau žinoti, kad galėtų daugiau gero padaryti.

Dar jaunuoliu būdamas, jau pasireiškė raštais ir vėliau subrendo į rimtą istoriką, parodžiusį, kad savo tautos praeitį privalu rašyti savo kalba ir savo mintimi, nepasikliaunant aklai svetimų, mums priešišku, tautų šaltiniais. Užtenka tik perskaityti jo "Būdą senovės kalnėnų ir žemaičių", kad pajautumėm jo tautiškos minties revoliucišką srovę: kas svetima — netikra, kas sava, lietuviška, — tai geriausia! Jo savumo supratimas buvo platus, apėmė visas aisčių tautas, todėl nenustembame, kada jis latvius, prūsus, jotvingius ir gudus vadina savais, tos pat kilmės lietuviais. Jo patriotinė filosofija nusmaigstė gaires tvirtai tautinei valstybei, atremtai į prigimties jėgas, kurios tik vienos yra patikimos. Jo mintys turėjo sraunią įtaką ne tik to laiko kaimiečiams, bet ir pats vyskupas Valančius be Simono gal nebūtų tas, kas buvo ir gal nebūtų latvių patriotiškas poetas Janis Rainis vėliau dainavęs apie mūsų tautų brolystę ir prūsų veikėjai gal būtų neturėję Vydūno ir nebūtų buvę 1918 m. Lietuvos. Daukanto veikla bu-

vo mūsų tautai tokia didelė, kad jos lig šiol užteko dvasiškai atsigaivinti ir dar ilgai mums jos reikės.

Daukantas buvo nepaprastas ir kitu savo sugebėjimu — tai mokėjimas suderinti darbą už pragyvenimą su darbu už idealą. Tas matosi iš jo gyvenimo, kai baigęs universitetą dirbo rusų karo įstaigoje Rygos mieste, ar Petrapilio archyve, kur užsidirbo duoną ir galėjo prieiti prie valdiškų ir istoriškų paslapčių, kad jas panaudotų savo tautos kovai, pridėdamas ir savo teisėtai uždirbtą algą, prieš tuos pačius rusus, jo darbavimus. Verta mums visiems iš to pasimokyti.

Daukantą baisiai erzino svetimų jėgų ataka prieš jo dorą tautą, nežiūrint, kas tos jėgos buvo. Regėdamas klatingą lenkų Bažnyčios invaziją į lietuvių sielą, jis nelaikė už nuodėmę suabejoti pačiomis tos religijos tiesomis. Jam vis meilė su klasta nesiderino. Jam vis atrodė, kad kunigų ar vienuolių skaiстыbė traukė bajoriją į kapus, nuodijo kaimiečių sąžinę ir baidė nuo tikrojo gyvybės šaltinio. Jam senieji dievų veidai atrodė tėviškesni, jų kriviai - senukai, daug svieto matę, vilko nešti ir pamesti, daugiau nusivokė apie gyvenimą, nes gi dar tebežybčiojo amžinos išminties liepsnelės, tų krivių sudėtos patarlėmis į žmonių lūpas, o pagoniškos gaidos, pagrabinėse kaimiečių giesmėse, dar tebeskardėjo laukais. Jam šnibždėjo, kad tikroji tautos gyvybė ir išganymas kaip tik slėpėsi senovėje. Ta senovė turėjo būti atbudinta, kad vėl sujungtų gentis, vėl įkvėptų pasitikėjimo jėgą, gintų visus nuo pikto, todėl jisai su bičiuliu vyskupu Valančium ir šaukė iš visos jėgos per kiekvieną savo rašytą raidę broliams lietuviams.

Laikas buvo tikrai nepalankus Daukanto ir jo amžininkų veiklai kovoje už tautos laisvę. Jis pats gavo pergyventi skaudžius Kosčiuškos, Napoleono, 1831 metų karus ir sukilimus, kietus caro administracijos smūgius, įskaitant ir Vilniaus universiteto uždarymą. Pagaliau paskutinis 1863 metų sukilimas su pralaimėjimo pasekmėmis jau senuką Simoną Daukantą visai pritrėnkė ir 1864.XI.24 Papilėje jis pasimirė, sulaukęs 71 metų. Jo draugai buvo sukilimo išblaškyti, jo raštai, patys svarbieji, dar neišleisti, jo pinigai pirmiau raštams išiekvoti. Tik senas draugas

TRIGUBA SUKAKTIS

ST. DIRMANTAS

Šiomet, 1964 metais, lietuviai gali minėti net kelioliką žymių karinių sukakčių. Čia paliesiu tik tris.

1. Net 1111 metų suėjo, kai 853 m. buvome priversti gintis Apuolės pilyje nuo mus užpuolusių, iš už jūrių-marių atvykusių- grobuoniškųjų danų.

2. 450 metų nuo, po Žalgirio ir Žirnajų-Pabaisko, stambiausio mūsų senovės mūšio su maskoliais ir totoriais Padniepry ties Orša 1514.9.8.

3. 100 metų nuo pirmojo lietuvių karybos istoriko, senojo Vilniaus universiteto auklėtinio, "Philozophijos Magistro", žemaičio Simano Daukanto mirties.

Įdomu ir net malonu skaityti mūsų Daukanto *Būdą Senovės Lietuvių Kalbėnų ir Žemaičių* ar jo *Lietuvos Istoriją* nuo seniausių gadyinių iki Gediminui (I-ji kninga) ir "nuo Gedimino iki Liublino unijai" (II-ji kninga). Kasztu ir Spaustuvėje Juozo Pauksczčio, Plymouth, Pa. 1893 ir 1897 m.). Čia randu tinkama pareikšti karišką padėką ats. majorui Ugianskiui, kuris savo iniciatyva man atsiuntė abu paminėtos Daukanto istorijos tomus ir tuo leido parašyti šį rašinį.

Prieš keliasdešimt metų, kai dar buvau mokinukas, pakilia nuotaika skaitydavau mūsų Simano veikalus; šimtu nuošimčių jam tikėjau, su jo visais teigimais noriai sutikdavau; nekritikavau; abejonių nekėliau; priešingų argumentų neįšieškojau... Simanas Daukantas, greta Kraševskio ir kitų, mane padarė sąmoningu lietuviu. Ir esu jam dėkingas. Žinoma, dabar po tiek metų

kunigas Vaišvila su keletu žmonelių palydėjo Daukantą lietingą lapkričio dieną į piliakalnį ant Ventos kranto ir apmokėjo laidotuves. Liko nepalaidota tiktai Simono meilė Lietuvai ir žodis jos prisikėlimui.

Šimtas metų, sunkių ir kovingų, atlydėjo mus jo dvasioje, per spaudos draudimą, svetimų karalių karus, per Nepriklausomą Lietuvą

Simonas Daukantas

(kai pats esu tarnavęs raitojoje artilerijoje, bei dalyvavęs I-me Pasauliniame kare, taigi, ir sukaktis! 50 metų) nesu nusiteikęs per daug romantiškai ir prie geriausių norų, vėl skaitydamas, negaliu visur jam patikėti (cituoju pagal Talmanto redaguotą *Būdą*, Sakalas, 1935 — Morkūnas 1954):

1. Lietuviai ant žirgo "Sėdėjo apžarga, be balno ir be kilpų, bet taip stipriai, jog, galvą pačiam nukritus, dar arklys nunešė per kelius šimtus žingsnių sėdintį lig išvirto"...

2. Lietuvis, girdėdamas apie mokslinčių Pitagorą, nuėjo pas jį, pasisakė esąs mulkis ir norįs išmintingu tapti. Pamokintas, pargrįžęs namo ir mokęs svieta apie sielos nemarumą. "Tie žmonės, kurių karėje už savo liuosybę ir savo namus padėdą gyvybę, nebesibengantys čia ant žeme su kūnais, bet einantys į dangų, kuriame randantys grakščias žmonas, baltus drabužius, skanius valgius, saldį gėralą. Vasarą jie linksmi vaikštinėja, o žiemą tyliai plačiose lovose miegantys; nesgi visų didžiausia garbė dievui Perounui — už liuosybę ir namus savo mirti" (p. 120 - 121).

lig šios dienos. Mes vėl nelaisvėje žvalgomės teisybės, jieškome tautai šventųjų, deja, jau nebe matydami, kur veda tas tikrasis, tas kilnisis tėvynės mylėtojas. Kas tikrai myli, tas nemeluoja, todėl jo dvasinė stovykla turi žengti mūsų priekyje, kad šviestų ir kalbėtų mums apie kilniausią gyvenimo tikslą — savo tautos vėl tvarkingą, laisvą valstybę, Lietuvą.

Pavadinau S. Daukantą mūsų karybos istoriku, nes jis pirmas savo raštuose, ypač *Būde* net keliose vietose plačiai (34 puslapiuose) aprašo: lietuvių kario žirgą, šunis ir apdarą - aprangą, pilis, karvedžius ir karius, jų ginklus, narsumą, elgėsi su belaisviais bei karo grobiu, ir aprašo kovos būdus (taktiką). O *Istorijoje*, senesnių istorikų papročiu, daug dėmesio skiria karams. Ir tai ne tiek bendram karo aprašymui — jo priežasčių bei pasekmių paaiškinimui, kiek aprašymui kariuomenių, vadų ir kautynių eigos. Skaitytojas tą toliau pats patirs iš jubilieato aprašyto sukaktuvinio mūsų ties Orša. Iliustracijas parinkau iš kitur.

“Kad totoriai ėmė siaubti Rusijoje, Vosylius patikėjo, būk Lietuva juos užsiundusi, ir todėl su didele kariuomene 1512-13 m. traukė vaduoti Smolenską. Bet Jurgis Salagubas gynėsi gerai, ir po dviejų mėnesių apgulimo, Vosylius, netekęs daug žmonių, turėjo atsitraukti namon; tik apyrubes nupustijo. 1513 m. vasarą ir rudėnį maskoliai vėl laikė apgulę Smolenską; tačiau miesto neįveikė, kaip nė Polockas kniaziui Šuiskiui nepasidavė. Tad vasario mėnesį 1514 m. Vosylius susiderino prieš Lietuvą su Vokietijos cėsoriumi Maksimilijonu, kuris piktinosi, kam Jagėliūnas Vladislavas kariavo Čekijoje ir Vengrijoje, ir kam Zygmantas 1512 m. apsivedė su Barbora, seserimi grovo Jono Zapolyi, rimto Habsburgo nedraugo. Maksimilijonas iš Lubekos pasiuntė į Moskvą tuntą pėstininkų, ginklus ir keletą Italų ir Vokiečių, patyrusių drūtvietes apgulinti, o Šleinitz, agentas Glinskio, samdė kareivius Vokietijoje, Silėzijoje ir Čechijoje.

Dabar Glinskis žadėjo paimti Smolenską, tą raktą į visą Lietuvą, ir nauja karžyga tapo išrengta vasaros mete. Smolenskas gynėsi smagiai, nors į jo mūrus šaudė su akmeninėmis kulkomis, švinu aplietomis. Tuomi tarpu per paprakus (kyšius, papirkimus. S. D.) mieste Glinskis įgijo šalininkus, kurie ėmė reikalauti, kad miestas pasiduotų maskoliams; Salagubas, pamatęs atlėžimą gyventojų, kuriuos rėmė taipgi ponai, rankas nuleido ir ėmė sąteirautiesi su apgulėjais. Tad Danyla Ščenia (kalės vaikas. S. D.) su raiteliais įjojo į miestą ir prisaikino gyventojus ant viernumo did. Moskvos kniaziui, kuris veikiai apskelbė Smolensko vaivadu kniazių Šuiski (o ne Glinski, kurs to urėdo tikėjosi). Salagubas su dalimi ukėsu, tarp kurių buvo kunigaikščiai Ozereckiai, Masalskiai ir k. sugrįžo į Lietuvą, kur karalius jiems dovanojo valsčius aplinkėse Utenos, o Salagubui galvą nukirsdino; nors ir pats karalius buvo kaltas, kam nesiskubino su pagalba dėl apgultųjų. Dabar Vosylius įsidrąsinęs pasiuntė 70.000 kariuomenės pustyjimui tolesnių

pavietų, ir tad Moskvai pasidavė Mstislavas, Kryčėvas ir Dubrovna.

“Zygmantas vos dabar su kariuomene išsirengė ir tabaravo pas Borysovo kuomet Vosylius laukė karžygos galo Dorogobužė. Glinskis stovėjo artymais Oršos ir, perširdęs, kam ne jam teko Smolenskas, rengėsi sugrįžti į Lietuvą ir atsikeršyti Moskvai. Slapta ėmė siulytiesi Zygmantui. Paslus maskoliai perėmė, ir Glinskis, sumintas, tapo atvežtas į Dorogobužą pas Vosylių, o po tam geležiniais pančiais apkaltas sėdėjo kalėjime.

Glinskiui patekus į kalėjimą, Vosylius liepė Bulgakovui ir Čeladninui traukti pas Borysovą ir ten Zygmantą ar sumušti ar paėmus atvaryti į Moskvą. Zygmantas-gi, išgirdęs apie moskvitėnų pastangas, pasiliko su 4,000 kareivių Borysove, o 25,000 po vada kunigaikščio Ostrogiškio pasiuntė sutikti neprietelius. Pas Drovą ir Bobrą maskolių tuntai tapo sumušti; tad vadai jų persikėlė per Dnieprą ir sustojo artymais Oršos. Lietuvių 16,000 raitelių nakčia perplaukė per Dnieprą, paskui Lietuvius persidangino taipgi Lenkai. Čeladninas savo armiją—80,000—sustatė į tris ilgas eiles, tikėdamasis apsiausti Lietuvius; bet Ostrogiškis mokėjo neprietelius sugrūmti, sumaišyti, teip jog teliko jiems ar mirtis ar nevalė. Krito neprietelių 30,000 visadienėje kovoje, ir didelis grobis atiteko Lietuviams.

LIETUVOS ISTORIJA

NŪ SENIAUSIŲ GADYNIŲ IKI GEDIMINIŲ D. L. K.

PARASZYTA 1850 M.

SIMANO DAUKANTO

buvusiojo Vilniaus Universiteto

Philozophijos Magistro.

KNINGA I.

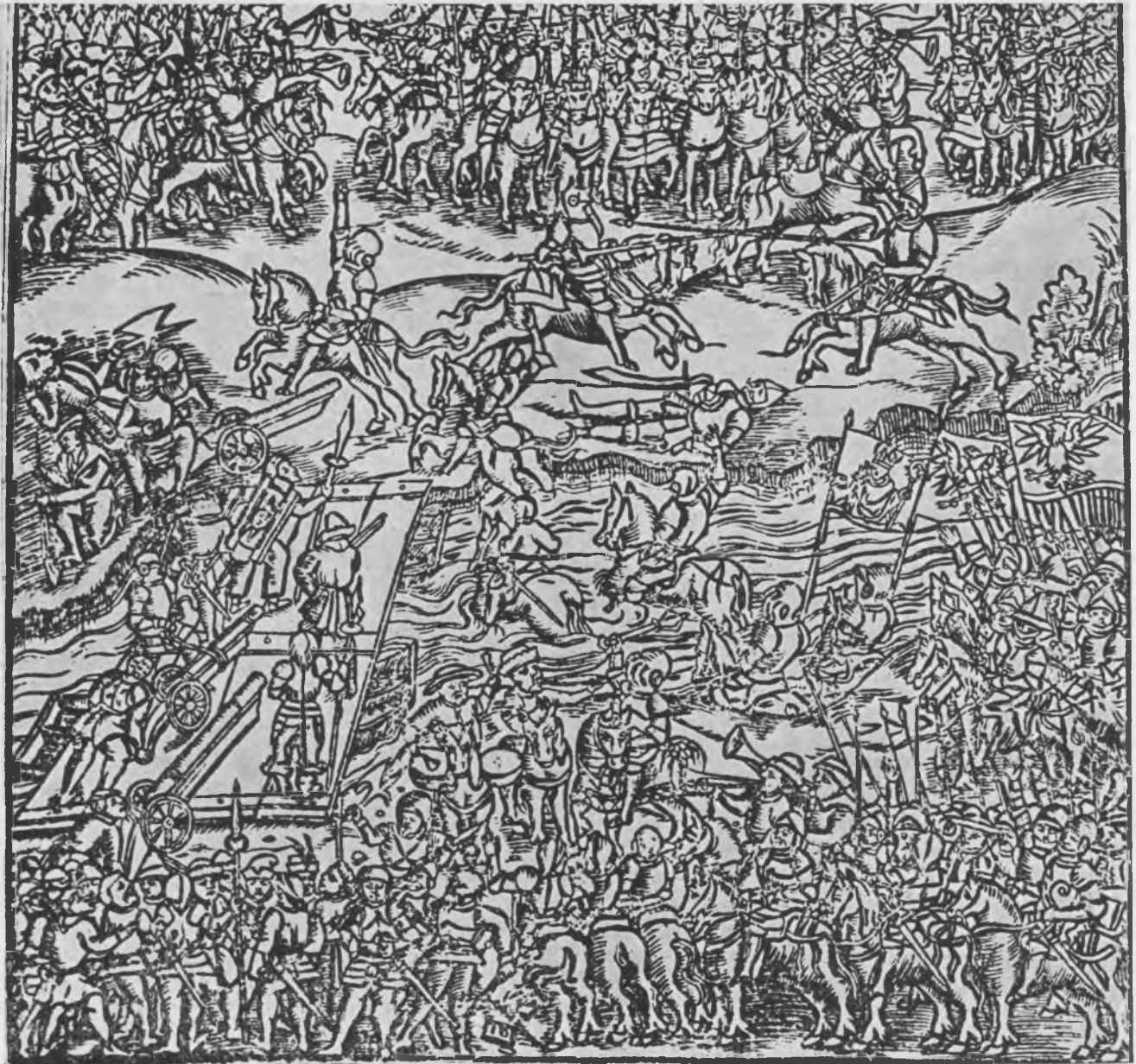
Plymouth, Pa.

Kaustu ir Spaustuvėje Jūzo Paukszcio,
1893 m.

o senojo Vilniaus universiteto *Philozophijos Magistras*, lietuviams didžiai nusipelnęs Simonas Daukantas kiek plačiau aprašo šį garsų lietuvių-lenkų kariuomenių laimėjimą, įvykusį 104 metais po Žalgirio. Tarp kito, ką jis pasako, kad nevisos anos gyvųjų žmonių dovanos pasiekė popiežių ir monarchus. Pakelyje belaisvius perėmė

Vokietijos ciesorius Maksimilijonas ir gražino savo draugui Vosyliui Maskvon (Lietuvos Istorija, II-as tomas, Plymouth, 1897). O didysai Lietuvos etmonas, pravoslavas kunigaikštis, Konstantinas Ostrogiškis, "63 mūšių laimėtojas", atsidėkodamas Dievui už taip žymų laimėjimą ne Kijeve ir ne Volynėje ar Podolėje, kur buvo jo

Mūšio pradžia. Raižinys iš Martyno Bielskio 1597 m. kronikos. Lietuvių-lenkų artilerija keliasi per Dnieprą pontoniniu tiltu. Raiteliai plaukte plaukia. Prasideda pirmieji pavienių riterių "arcai". Susigrupavusi ties tiltu pėstija laukia eilės keltis. Kitam krante maskvėnai (smaili kalpokai-šalmi), tikėdami, galėsią savo persvara persikėlusius apsupti, sugrūsti į Dnieprą ir taip sunaikinti, — leidžia sąjungininkams nekludomai persikelti. Vienoje rusų vėlavoje— šv. Jurgis, Pobiedonosec, t.y., atnešąs pergalę; kitoje—Mykolas Archangelas. Mūsų pusėje vėliavose — vyskupas (šv. Vaitiekus ar Stanislovas) ir lenkų ereliai. Prie tilto galo grupė: etmonas ant žirgo su iškelta buože; greta būbnininkai, trimičiai. Ilgi ir trumpi, šalti ir šaudantieji, ginklai.

←
 žymaus specialisto detalizuoti tų laikų kariuomenės vaizdai: a) Sunkioji samdytoji raitija — t.y. kopijnikai, b) pėstija, c) lengvoji raitis (jų tarpe keli serbai, arba racai, vėliau virtę huzarais), d) artilerija.

Iš minėto nežinomo autoriaus paveikslo: per tiltą velkama „puška“ su įmantriais taikymo prietaisais.

latifundijos - dvarai, o mūsų sostinėje Vilniuje „pastrunijo minavonei tos pergalės Šv. Traicės bažnyčią (cerkvę. S. D.) su klostorium zokninkams Bazilijonams ties Asztriaja Vilniaus anga (Aušros Vartai. S. D.), kursai iki šziai die-nai tebyra”.

Tikrai yra išlikęs net ir po II-jo Pasaulinio karo.

Šis mūsų pagarsėjo ir V. Europoje. Apie jo laimėtoją buvo prirašyta lotyniškėmis eilėmis, o Martynas Bielskis savo *Kronikoje* prie aprašymo yra pridėjęs įdomų raižinį. Detaliai yra aprašęs S. Gorski (1497-1572). *Acta Tomicia-na*, III t., Poznanė 1854. Lietuviškai su schema bus aprašyta *Tautos Praeities* II-tome, 2-je kny-

goje. Yra išlikęs ir anų laikų nežinomo dailiniko kelių metrų aliejiniiais dažais pieštas paveikslas vaizduojąs Oršos „mūšą”.

IR AŠ BUVAU 1934 METŲ „SUKILĖLIS”

P. ALŠĖNAS

Dabar pasidarė labai jau „madoj” rašyti ir kalbėti apie 1934 m. sukilimą prieš Smetonos režimą ir norą valdžios balnan vėl įsodinti Vol-demarą.

Toną toms diskusijoms ir pokalbiams davė buvęs tautininkų partijos gen. sekretorius V. Rastenis, parašydamas į „Dirvą” gabalą atsiminimų iš tos 1934 m. sukiliminės nakties, o vėliau — atsiliepė atskirais rašiniais ir laiškais du Povilai (Tyrulis ir Žičkus), vienas buvęs kavalerijos karininkas, truputį nukentėjęs nuo to sukilimo, o antras — buvęs saugumo valdininkas, taip pat nukentėjęs, tik žymiai vėliau (buvęs nacių kacetininkas). Be to, dar savąjį balsą pridėjo ir istorikas dr. J. Jakštas, suabejodamas kai kuriais V. Rastenio teigimais bei pasigeddamas kai kuriuose buv. partijos gen. sekretoriaus atsiminimų vietose istorinės bazės; dar gi laiškais ir patikslinimais bei pataisymais prisidūrė plk. Liormanas ir iš to išėjo, galima sakyti, visas „ansamblis” (deja, nesusigiedojęs ar nesusigrojęs) iš anos nakties ...

Beskaitydamas tuos visus raštiškus gabalus — gabalėlius, tarytum juokais, prisiminiau, jog faktiškai — ir aš buvau tos 1934 m. nakties „sukilėlis” prieš Smetonos režimą ir, nors nebūdamas anti-smetonininkas, nei pro-voldemarininkas, sėdau ant eiklaus gusariško žirgo ir išjojau (žinoma, su kitais draugais — gusarais), deja, ... nežinodamas, kur išjojau ir koku tikslu žirgą pasibalnojau ...

Šiomis savo atsiminimų trumpomis ir padrikomis nuotrupomis, anaipol, nei paneigsiu, nei papildysiu anksčiau paminėtųjų asmenų pasisakymus spaudoje apie anuometinį sukilimą, nes tai neturi jokio ryšio, tik pridursiu čia savo „trigrašį”, nusakydamas, ką aš prisimenu iš tos nelemtos (vienok kažkokių ypatingų pasekmių neturėjusios) 1934 m. nakties. Buvo šitaip:

Tarnavau tuomet gusarų pulke. Praėjęs šešių mėnesių naujokų apmokymą ir išliejęs Petro Vileišio aikštės smėlyne kibirus prakaito, betrenkdamas junginį (dažniausia, žinoma — „be kilpų”) ir besimokydamas jojimo, rykščių kir-

timo bei per kliūtis šokimo meno, buvau paskirtas ryšių eskadrono (geriau pasakius, komandos) raštvedžiu. Mat, ryšių eskadronas buvo mažesnis vyrų skaičiumi už kitus eskadronus, todėl buvo vadinamas "komanda".

Paskyrus mane raštvedžiu, tada, žinoma, nebeteko "pliekti" junginio Vileišio aikštėj, nebeteko prausti, šerti ir valyti savąjį juodbėrį, o taip lygiai — nebeteko buvoti ir kareivinių kazematuose su kitais draugais — gusarais. Savo lovą persigabenau į ryšių komandos raštinę, ją gražiai pasistačiau kamputyje, anapus durų (žinoma, su k-dos v-ko kpt. J. Čėsnos sutikimu ir leidimu) ir jaučiausi sau laimnigas, turėdamas privatų kampelį. Niekas manęs netrukde ir aš nieko netrukdziaui. Savo darbą ir pareigas žinojau, o jos buvo — visad vienodos: dirbdavau raštinėj, kasdien aplankydavau pulko štabą, nunešdavau žinių raportus ir taip slinko dienos pirmyn. Niekas manęs ir į jokių pratimus nebesaukė, tik buvo pasakyta, jog turėsiąs įsijungti į pulko veiksmų sąstatą tuo atveju, jeigu ištiktų bendras pavojus . . .

Ką gi? Anuomet tokių "bendrų pavojų" lyg ir nebuvo matyt. Nei vokiečiai, nei lenkai su ultimatumais dar nesišvaistė — buvo ramu.

O vienok, štai, vieną gražią naktį — kažkas stukterėjo man miegančiam porą niuksų į pašonę, tardamas: "Kelk, pavojus. Renkis, imk ginklus ir stok į rikiuotę. Vykstam į arklidę, balnojamės ir išjojam!"

Vos praplėšęs akis, su nuostaba pamačiau, kad esu žadinamas vieno iš būrių vadų — karininko. Pamačiau — ir pagalvojau, jog tai nebe juokai . . .

Šokau, apsirengiau, o koridoriuje — jau rikiuojama komanda. Apsiginklavom, nuvykę į arklidę — pasibalnojom žirgus ir raiti išsirikiavom rajone prie arklidžių. Laukėm vadovybės žodžio ir uždavinio. Deja, jokio paaiškinimo, jokio uždavinio, jokio žodžio apie esamą padėtį. Karininkas pasuko savo juodbėrį dešinėn — rajono vartų link, ir pusbalsiai sukomandavo:

— Paskui mane žingsniu marš!

Išjojom. Pusbalsiai savo gretose kalbėdamiesi ir stebėdamiesi: "Kas gi nutiko, kas per pavojus, kad joks uždavinys nenusakytas? Kas — lenkai, vokiečiai?"

Ištikrųjų, bent pradžioj, niekas ir nieko negalėjom suprasti. Kiek vėliau — pašnabzdiniai gandai ir gandeliai aplėkė mūsų rikiuotę, jog ten esama kažkokio sukilimo prieš valdžią.

Nujojom, apsupom radio stotį ir — daugiau nieko! Jokių veiksmų, jokio darbo! Sustojom, leido nusipėstinti ir įsakė laukti. Ko laukti —

nežinia. Naktis buvo begaliniai graži. Mūsų žirgai muistė galvas, gindamiesi (ypač prieš aušrą) nuo pasitaikančio vieno-kito uodo įkyraus zyzimo. Jie kramtė žąslus ir laužtukus, aptaškydami seilių purslais ir šalia stovinčius savo šeiminkus - gusarus

Pagaliau, pradėjo aušti. Viršum Kauno, didokame augštyje, praskrido kažkoks lėktuvas . . . (Tai ir buvo tas padangių paukštis, kuris iš Zarasų atskraidino Voldemarą).

Na iš mūsų pusės — tai ir buvo viskas! Taip mes buvome ir "sukilė" . . .

Komanda: "Ant žirgų sėst!", vėl rikiuotis ir — namo, Žaliakalnin, į gusarų kareivinių rajoną. Nusibalnojam, pastatom savo nakties draugus — žirgus į savo vietas — arklidėms, o o mums patiems — liepia rikiuotis rajone pėstiams.

— Dabar, — jau galvojome, — tai bus viskas paaiškinta . . .

Bet kur tau! Nieko! Tik tiek:

— Ačiū, vyrai už tarnybą! Pasekmes vėliau sužinosite!

Gi tų pasekmių ilgai nereikėjo laukti. Už trejetos - ketvertos valandų — vėl įsakymas rikiuotis kareivinių rajone. Išsirikiuojame. Ir — komanda:

— Pulkas ramiai! Pagarba dešinėn!

Atvyksta gen. Jackus ir taria mums žodį:

Esą, gusarai, jūs suteršėt šią naktį savo balvus uniforminius kantus! Išstojote prieš savo legalią ir teisėtą valdžią, nors, žinoma, jūs asmeniškai ir nedaug esate kalti. Kalti jūsų vadai ir tai — ne visi. Kaltieji bus nubausti. Gi, visas pulkas — turėsite atpirkti šitą gėdą gerais darbais. Jūs, eiliniai gusarai ir puskarininkiai, taipogi esat nubaudžiami, nors labai švelniai — tik simboliškai: dvi savaitės be išėjimo! . . . Po to — leido išsiskirstyti.

Taip žadėtųjų "pasekmių" — visvien dar nesužinojom. Jos išryškėjo tik dar gal po kokių trejetos ar ketvertos valandų. Pradėta areštuoti ir išvežti pulko karininkai, jų tarpe — ir pulko vadas plk. Bačkus, ūkio v-kas maj. Puodžius, kpt. Žlabys, ltn. Tyrulis ir visa eilė kitų, jaunesnių karininkų.

Tai buvo mūsų sukilimo "pasekmės" . . .

Karininkai, ypač jaunesnieji, buvo nubausti, rodos, labai švelniai, o ir tos bausmės — daugumoj nevykdytos. Tik tiek, kad jiems nebebuvo leista grįžti į pulkus, bet pasiūlyta kitos tarnybinės vietos, daugiausia policijoje — pasienio ir viešojoje. Čia minėtas ltn. Povilas Tyrulis buvo paskirtas, kiek žinau, pasienio policijos II eil. rajono viršininku. Jam kaip tik išpuolė už-

davinys vykdyti lenkų karių internavimą, pradedus lenkų — vokiečių karui. Gi paskui, kai jau pasidarė Vilnius mūsų (ir, anot Pupų dėdės, atėjo momentas, kada pasidarėm mes “beveik rusų”), ltn. P. Tyrulis buvo paskirtas Vilniaus policijos raitojo rezervo vienu iš būrių vadų. Kaip raiteliui ir rašančiam šias eilutes kurį laiką teko dirbti su P. Tyruliu. Tai labai energingas, gabus, sumanus, judrus ir narsus vyras — kavaleristas ir karys. Jo vadovybėj raitasis rezervas dar išsklaidėme lenkpalaikius nuo Rasų kapinių, kur jie, giedodami “Ješcia Polska nezingnela”, buvo užsimanę organizuotai pagerbti ten palaidotą Pilsudskio širdį. Mat, lenkiūkščiai tuomet nuo bado buvo jau apsigynę lietuviškais produktais ir prisivalgę (netgi veltui!) lietuvių įsteigtose nualintam Vilniuje virtuvėse, tad buvo sugalvoję pademonstruoti, parodydami, jog: “Dar ir Lenkija nežuvusi” . . .

Kitą iš gusarų pulko atleistų karininkų — taip pat labai gerai prisimenu. Tai — jau minėtasis kpt. J. Žlabys. O jis — rašytojas, poetas ir žurnalistas. Pasirašinėjęs J. Žengės slapyvardžiu.

Tarnaudamas gusarų pulke ir dirbdamas eskadrono raštinėje, kaip jau minėjau, kasdien turėdavau nuvykti į pulko štabą su žiniomis. Atėidavo ten ir kpt. J. Žlabys tarnybiniais, o kartas ir kūrybiniais reikalais. Kartą atėjo jis tenai, padėjo prie mašininkės glėbį rankraščių ir sako:

— Ar neperrašytumėt, panele, šiuos rankraščius mašinėle?

Mergaitė, žinoma, linkterėjo galva — sutiko.

Deja, ir rytojaus dienos ryte, nuėjus man štaban tie rankraščiai tebegulėjo ant mašininkės staliuko nepaliesiti. Jie mergaitei buvo “neįkandami”.

Mat, kpt. J. Žlabys-Žengė turėjo itin savotiškai keistą rašyseną, Jo raštas susidėdavo tartum iš augštokų brūksnelių ir atrodydavo lyg savos rūšies vartai iš “štankietų” arba kažkokie jeroglifai. Todėl jo raštas nevisiems būdavo lengvai išskaitomas. Tuo labiau — dar iš juodraščio (kada žmogus, kartais, ir pats savo rašto neišskaitai) . . .

Bebūnant man tenai atėjo ir Žlabys. Klausia:

— Ar perrašėt, panele? . . .

— Kad . . . kad, ponas kapitone, negaliu išskaityti . . .

— Na, gerai! Aš dar kartą perrašysiu ir atnešiu. — Paėmė rankraštį, išėjo.

Atleidus iš gusarų pulko (po nepavykusio perversmo), ir kpt. J. Žlabiui buvo siūlyta tar-

nyba pas. policijoj. Tačiau jis atsisakė, pasiryžęs gyventi ir pragyventi iš plunksnos darbo. Dažnai jis sėdėdavo Konrado kavinėje arba tekdavo Žlabį sutikti Laisvės Alėjoj vis vienu ir tuo pačiu margai pilku paltu, kiauromis alkūnėmis, aptriušusia skrybėle. Vienok savo darbu ir dalia jis buvo patenkintas. Kurį laiką “Liet. Aido” buv. išsiųstas specialiu korespondentu į Pabaltijo valstybes — Estiją, ir, berods, Latviją. Po to rašė ilgus reportažus (ir įdomius!) į “Lietuvos Aidą” (tęsinyje) apie “Žagarės vyšnias”, kokios jos įdomios — tos vyšnios, kokios didelės, kokios skanios, su kokia pagarba jas ragauja žvirbliai ir t.t. Esą, Žagarės vyšnios — tai nesulyginti su kitų Lietuvos vietovių vyšniomis. Rodos, ir J. Žlabys-Žengė buvo žagarietis.

Tenka pripažinti ir pabrėžti, jog J. Žlabys-Žengė, rašytojas, poetas ir žurnalistas, visose srityse buvo itin gabus, savitas ir originalus. Jo kūryba buvo miela skaityti. Žengės eilėraščių yra patekusių ir į mokyklų chrestomatijas. Žinoma, ne visi ten galėjo tikti, nes Žlabys-Žengė iš seno kai ką kurdavo jau “abstraktiškai” — kironiška. Pvz. jo eilėse būdavo galima rasti kad ir tokių posmų (cituoju iš atminties):

*“Per pasaulį žmogus ėjo, ėjo,
Savo sėklą — sėjo, sėjo . . .”*

Arba:

*“Išbėgdavo šunytis naktį,
Į mėsines, turgus, hales,
Ir tenai užtrukdavo, tarytum kviestas,
pas svetimas doras kales . . .”*

Taigi, po nepasisekusio 1934 m. perversmo kpt. J. Žlabys-Žengė gyveno tik iš plunksnos ir gyveno neprabangiai, greičiau — skurdžiai. Bet ir toks asmuo bolševikams užkliuvo. Jį išvežė į Sibirą ir jo likimas — nežinomas

*KALĖDŲ ŠVENČIŲ IR NAUJŲJŲ METŲ
PROGA SVEIKINAME MŪSŲ SKAITY-
TOJUS, BENDRADARBIUS IR REMĖJUS
LINKĖDAMI SVEIKATOS, DŽIAUGSMO
IR VILTIES.*

KARIO Redakcija ir Administracija

VAIDEVUTIS

Z. RAULINAITIS

(Pradžia KARIO Nr. 6)

TAIKA SU MOZŪRAIS

Grižę iš karo, prūsai padalino visą atsigabentą grobį į keturias lygias dalis. Viena dalis buvo paaukota dievams už suteiktą pergalę, ant ra — atiduota krivių krivaičiui ir vaidiloms už pergalės išmėdimą iš dievų, trečią pasidalino patys žygio dalyviai, ketvirtoji dalis buvo išdalinta likusiems namuose už krašto saugojimą nuo priešų įsiveržimų ir kitiems žygio dalyvių geriems draugams.²²

Žuvusio Mozūrų kunigaikščio sūnus Čanvigas (*Czanwig, Czamwitz,²¹ Czamrig²²*), matydamas savo nuteriotą kraštą ir bijodamas, kad prūsai vėl neišveržtų ir kraštą galutinai nesunaikintų, arba neužimtų (*weil Preussen so volckreich²²*), pasitaręs su savo bajorais, nusprendė, kad geriausia mozūrams išeitis yra pastovi taika su prūsais.

Taikos reikalu jis pats nuvyko į Prūsus pas Prutenį ir Vaidevutį. Nuvykęs, taikos labui Čanvigas aukojo prūsų dievams, prisiekdamas laikyti juos savaisiais dievais. (Jis liepė plačiame lauke vaikant mirtinai nuvaryti baltą žirgą ir po to jį sudeginti. Nuo to laiko visame krašte niekas neturėjo teisės joti baltu žirgu, nes jis buvo laikomas dievų).²¹

Taip buvo sudaryta pastovi taika (... *wardt undter Inen ein ewiger frid aufgericht. . .²² Und wardt so friede zwischen den Bruttenen und Masones, idoch eines dem andern nich quitt ist bis auff heittigen tagk²¹*).

Susitaikę su prūsais mozūrai įsileido su jais į prekybą ir net suėjo į artimus santykius: savo dukteris vieni už kitų tekino. "... prūsai taip pat išmoko iš mozūrų geriau ir apskriau šaudyti lanku, todėl tapo daugiau įgudę ir sumanesni kariniuose dalykuose, kaip pirma. Tokia taika ir bendravimas tarp jų ištvėrė daug metų, tačiau taip, kad kiekvienis laikėsi savo kalbos, kuri nebuvo jiems bendra; kiekviena tauta pasiliko prie savosios kalbos".²²

KRAŠTO PADALINIMAS

Vaidevutis turėjo dvylika sūnų (pagal Erasimą Stellą — tik keturis), kurie matydami tėvą senstant ir jausdami savo ypatingą — kara-

liaus sūnų — bendruomeninį stovį, pradėjo kelti klausimą, kas gi valdys kraštą mirus valdovams? Kiekvienas sūnus turėjo savo pasekėjų tautiečių tarpe. Sūnų nerimas, aišku, greitai persimetė ir į žmones. Mat, kiekvienas sūnus, pasak Grunau, jautė turįs teisę tapti karalium. Davidas sako, kad net keletą kartų sunkiai pavyko nuraminti tarp karaliaus sūnų kilusį sujudimą, išvirtusį beveik į sukilimą.²² ... "didžiai nelaimėi ir blogiui užbėgti už akių, krivių krivaitis ir Vaidevutis sugalvojo tokią išėitį, ar tai jų dievų patarimą tautai perduodami, ar tai jų pačių sumanymu, negaliu pasakyti".

"Apie 573 metus po Kristaus gimimo, kai krivių krivaitis Prutenis, pagal viešpaties Kristijono pirmojo Prūsų vyskupo raštą (iš kurio aš apie šiuos įvykius iki dabar daugiausia imu) sulaukė šimto ir trisdešimt dviejų metų, o jo brolis karalius Vaidevutis — šimto šešiolikos metų, nustatytą dieną jiedu sušaukė krašto didikus į Rikajotą, arba Romuvą prie didžiojo ažuolo, kuriame stovėjo tie trys stabai".²² Čia krivis jiems priminė kaip susivieniję prūsai išsirinko sau karalių, pradžioje pralaimėję prieš mozūrus, vėliau atsigriebė ir, būdami vieningi ir stiprūs, laidavo sau taiką ir ramų gyvenimą. Tačiau dabar kyla nerimas kilmingųjų tarpe ir net tarp karaliaus sūnų nėra santaikos. Norėdami užbėgti nesantaikai ir net galimam naminiam karui (*so am fehrlichsten sein²²*) už akių, valdovai sušaukė didikus ir kilminguosius pasitarti ir išklaudyti dievų valios.

Aišku, pagal visą religinį ceremonialą buvo paaukota dievams ožys. *Der Adel und was da sonst war trunken Posskailes von guttem Methe . . .²²* Buvo puotauta, kaip ir pridera tokia proga, iki nakties ir buvo laukiama kitos dienos, kokią dievų valią krivis sekantį rytą praneš.

Kitos dienos rytą Prutenis pranešė susirinkusiems, kad dievai liepia padalinti karalystę į dvylika dalių, kurių kiekvieną valdysias vienas iš Vaidevučio sūnų. Aišku, visi tam dieviškam sprendimui pritarė, tuo pačiu nulemdami Prūsų valstybės ir galybės žlugimą.

Iš tikrųjų, Prutenis ir Vaidevutis, sukūrė vieningą teokratinę valstybę, ir vėliau, padalin-

dami ją į atskiras teritorijas, buvo numatę ir toliau palikti centrinę valdžią Rikaioto krivių krivaičio rankose, tačiau netrukus kilus nesantaikai tarp sritinių valdovėlių, centrinės valdžios autoritetas buvo pakirstas.

Prūsų žemės padalinimas vyko ten pat prie ažuolo, iškilmingai iškviečiant kiekvieną Vaidevučio sūnų, pradedant vyriausiuoju. Pruteniui su Vaidevučiu prisaikdinus, kiekvienas gavo jam skirtą sritį. S. Grunau taip aprašo vyriausiojo sūnaus prisaikdinimą: "Iš ryto, anksti, karalius Vaidevutis ir jo brolis, krivių krivaitis Prutenis, susėdo prieš dievų stabus, ir pirmuoju iššaukė vyriausią karaliaus Vaidevučio sūnų Lietą (kronikoje vadinamą *Lytpho*, *Litpho*, *Lituo*; *Litwo*²²) ir taip jam tarė: Mielas sūnau, ar prisieki mūsų maloningiems dievams pamaldumą ir jų krivių krivaičiui paklusnumą, o jų tarnams, savo broliams, paramą savo kūnu ir turto, jei kartais jų garbė ir jų krašto neliečiamybė būtų pažeista? Į tai Lietas atsakė: Mano dievo Perkūno bausme prisiekiu, kad jis nutrenktų mane savo žaibu, jei aš to nesilaikyčiau . . ."²¹ Jam valdyti buvo paskirta sritis nuo Bugo (*Boycko*; *Boicko*²²) ir Nemuno (*Nymmo*; *Niemo*²²) upių iki Tanzamo (*Thansoan*; *Thansamo*²²) miško. Perėmęs ją valdyti, jis vėliau ten pasistatė pilį, pavadindamas ją savo sūnaus Gardo vardu (*Gartho*; *Garto*²²), t. y. Gardinu. *Und dis lantt hoite heist undiraber Kleinlittaw*²¹ (*Klein Littauen*²²). Atseit, nuo sūnaus vardo ta sritis pasivadinusį Mažąją Lietuvą. Nors dabar tas kraštas, anot kronikininko, yra kryžiuočių ordino karių sunaikintas, tačiau anais laikais buvusi galinga šalis, *und sich gantz koenigsch hilt und hett auch viel bayores und soene*²¹

Antrasis sūnus Zama (*Samo*) gavo sritį nuo *Crono* ir *Hailibo* (pagal Grunau tai Kuršių nerija ir Aismarės) iki Skaros upės. Zamos vardu buvo pavadinta ir ta šalis *Semba* (*Samlandt*; *Samblandt*²²). Ant supilto didžiulio smėlio kalno jis pasistatė Galtgarbio (*Gayltegarwo*; *Galtgarben*) pilį. Būdamas pamaldesnis už kitus savo brolius, Zama iširengė sau atskirą šventovę — ažuolyną su žalčiais. Legenda sako, kad jo žmona Pergala (*Pergolla*; *Pergella*) prigėrusi Skaroje ir todėl ta upė gavo jos vardą Pergala (*Pergolla*), arba Prieglius.

Trečiasis sūnus Sūda (*Sudo*) gavo sritį tarp *Crono*, Skaros, Kurteinio (*Curtorio*; *Cuertorco*, *Kurteno*²²), *itzund das Koyrische heab*²¹ t. y. Kuršių nerijos (S. Grunau Sūduvą laiko tik mažą Sembos šiaurės vakarų kampą). Ant supilto kalno jis pasistatė Paipilį (*Peippylko*), pavadintą jo sūnaus vardu, o sritis gavo Sūduvos (*Sudauerlandt*; *Sudauer Land*) vardą.

Ketvirtasis sūnus Nadruvis (*Nadroo*; *Nadruo*, *Nadrao*²²) gavo sritį tarp Priegliaus ir Skaros upių, *Boyky* ir *Curtono* (*Kurteno*²²), t. y. Kuršių nerijos. Jis pasistatė sau *Staymlo* (*Staindo*²²) pilį (vieta nežinoma), o sritį pavadino Nadruva (*Nadrowia*, *Nadrau*²²). Taigi šiam broliui teko valdyti sritis, kurioje stovėjo šventasis ažuolas ir Rikajotas, arba Romuva.

Penktasis sūnus Skalvis (*Scalawo*, *Schalauro*, *Schalauno*²²) gavo sritį tarp Priegliaus, *Curtono*, Nemuno (*Nyemcz*; *Niemo*²²) ir Rangos (*Rango*). Kraštas, gi, gavo Skalvos vardą (*Scalawonia*; *Schalauner landt*²²).

Šeštasis sūnus Notangas (*Nattango*; *Natango*²²) gavo sritį tarp Priegliaus, Alnos (*Alle*; *Alne*²²), Paserijos (*Bassaro*; *Passarge*) upių ir *Halibo*. Įsikūrė jis Aunedos (*Honedo*) pilyje. Kraštas buvo pavadintas Notanga. Notangas turėjęs sūnų Laigą (*Luoygo*), kuris buvęs geras žvejys ir, esą, pirmas suradęs gintarą.

Septintasis sūnus Bartas (*Barto*; *Bartho*²²) gavo sritį nuo Alnos "saulėtekio link", iki Luko (*Licko*) upės ir iki pat brolio Lieto srities. Ten jis pasistatė Bartos pilį (*Bartho*), ir sritis buvo pavadinta Barta (*Bartherlandt*). Jis turėjo daug vaikų, *die man nantte kongos*²¹, ir kiekvienas jų pasistatė po pilį.

Aštuntasis Vaidevučio sūnus Galindas (*Galindo*; *Galindo*²²) gavo valdyti sritį prie upių Alnos, Lavoso (*Lawoso*; *Lawoeso*²²) iki nustatytosios sienos su Mozūrais. Jis pasistatė sau Galindos pilį, kuri dar ir šiandien tebevadinama *Galinderberg*.²¹ Gi sritis buvo pavadinta Galindos, Galindų šalimi (*Galinder Landt*²²).

Devintasis sūnus Varmis (*Warmo*) gavo sritį prie Naros (*Nara*) ir Paserijos (*Bassaro*; *Bassoro*²²) upių ir pastatė Tulos (*Tolo*) pilį o sritis buvo pavadinta Varme (*Warmia*). Tas sūnus mirė dar prie tėvo gyvos galvos ir kraštą valdė jo žmona Varmė (*Erma*), iš čia vokiškai ir *Ermelandt*.

Dešimtas sūnus Ugas (*Hoggo*) gavo sritį tarp Veisikės ir Paserijos upių ir Drusens (*Drusino*; *Druostmo*²²) ežero. Pasistatė jis sau Tulko (*Tolko*) pilį, šiandien žinomą *Schafsbergk* vardu. (Tulko vardas būsiąs susijęs su Tulkimyčių bžk., gal piliakalnis tarp Tulkimyčių — *Tolkemit* ir *Frauenburgo*²²). Sritis buvo pavadinta Ugo kraštu (*Hockerlandt*), vėliau nuo jo dukters Pagudės (*Pogezano*) vardo gavo Pagudė (*Pogezania*) pavadinimą.

Vienuoliktasis sūnus Pamedis (*Pomeso*; *Pomocz*²²) gavo sritį nuo Veisikės (*Weseka*), Makros (*Mocra*), Naitos (*Noyta* — vok. *Nogat*), Vyslos (*Istula*) upių iki nustatytų sienų su Mozūrais. Jis neturėjo pastovios gyvenamos vie-

tos: gyvendavo palapinėje, kur jam patikdavo. Tačiau jis turėjo daug vaikų — milžinų, *und sein kinder waren alle koniges*.²¹ Jo šeima pasistatė sau Pinos (*Bisno*), Baltos (*Bolto*), Vesos (*Weso*), Nargalto (*Nargoltons; Nargoltens*²²) pilis. Su savo tėvu kunigaikščiu sūnūs iš vieno laikėsi.

Dvyliktasis sūnus Kalnas (*Chelmo*) gavo sritį tarp Makros, Vyslos ir Dravantos (*Drewanczia; Drewantzia*²²). Jis pasistatė Kulmo, t. y. Kalno pilį (*itzund Althaus genant*²¹), o savo sūnui Patui (*Potto*) pastatė kitą, jo vardu pavadintą (manoma *Potterberg* prie *Culm*). Kraštas buvo vadinamas Kulmo sritimi (*Culmerlandt*).

Šitaip Prūsų žemė buvo padalinta į 12 atskirų sričių, kurias valdė lyg ir atskiri valdovėliai. Tačiau iki tėvo mirties jie turėjo pripažinti savo tėvą Vaidevutį vyriausiu valdovu — karaliumi. Tuo būdu krašto vieningumas dar buvo išlaikytas.

Po sūnų paskirstymo į jiems skirtas valdas, abu valdovai, kaip L. Davido kronika sako, gyveno ir valdė dar ištisus 17 metų. Taigi, jie pasiekė negirdėtai seną amžių: Prutenis — 149, o Vaidevutis 133 metus.

L. Davidas, sekdamas Kristijono kronika, pasakoja, kad 600 m. po Kristaus gimimo, abu persenę valdovai, ar tai dėl augšto amžiaus, nors kūnu buvo dar pajėgūs(!), ar tai gyvenimui įkyrėjus, o, greičiausiai, norėdami palikti tautoje didį įstatymų leidėjų vardą (*auss des leidigen Teuffels Betrug*²²), nusprendė pasiaukoti dievams — susideginti ant laužo Romuvoje. (Grunau valdovų susideginimą nukelia šimtmečiu atgal, t. y. į 500-tuosius metus, tačiau nepaaiškina prieštaraus, nes krašto padalinimą jis nustatė 573 m. (tai, greičiau, korektūros klaida, žiūr. augščiau).

Pagal S. Grunau kroniką, susirinkusiems kilmingiesiems valdovai pranešė savo valią, liepė išsirinkti naują karalių. Tačiau tie negalėjo tarpusavyje susitarti ir naują karalių taip ir neišrinko: *Und der adil kundt is nicht eines werden, und sie ein koningk hetten irwelt, und wurden auch ihre tage nicht eines, domit sie me ein koningk hetten gehabt*.²¹ Davidas, gi, savo kronikoje sako, kad naujas karalius buvo bandoma išrinkti seniesiems valdovams jau susideginus: *Nach diesem* (t. y., po susideginimo) *solte nun der Adel durch einhellige Kuehre oder Wehle einen Koenig erwehlet habem. Aber je mehr sie davon handelten, je uneiniger sie under einander wurden, das also des Koeniges Kuhre nachblieb und niemals mehr ein Koenig undter Inen erwehlet worden und regieret hat*.²²

Taigi, vienaip, ar kitaip, dėl vieningumo stokos, prūsai nepajėgė išsirinkti vieno valdovo. Vaidevutis buvo pirmas ir paskutinis Prūsų karalius.

Abi kronikos nesutinka kiek ir dėl krivių krivaičio paveldėtojo išrinkimo. Grunau sako, kad nepavykus išsirinkti naują karalių, susirinkę vaidilos, iš savo tarpo išsirinko naują krivių krivaitį vardu *Brudono* (*Brudeno*). Jis būk tai labai ilgai valdęs, *und er sich hilte wie ein koningk und wardt geforcht*.²¹ Ir tik naująjį krivaitį palaiminę, abu senieji valdovai užkopė ant laužo . . .

Pagal L. Davidą, vaidiloms taip gerai nesisekė, kaip kad Grunau pavaizdavo. Dalis vaidilų išrinko krivaičiu Nadruvio žmonos brolių *Bruteno*, kurių kunigaikštis Nadruvis rėmęs. Tačiau kita dalis vaidilų su tuo nesutiko ir buvo už Apelį (*Apeles*), Lieto žmonos brolių. Tas, žinoma, tarp abiejų besivaržančių brolių iššaukė nesantaiką, nes abu rėmė savo svainius į tą augštą vietą. Ir ne tik tarp kunigaikščių, bet ir tarp jų pavaldinių kilo didelis nepasitenkinimas, pavydas, net neapykanta, . . . “kuri tiek išaugo, kad Lieto tarnai kai tik Nadruvį susitiko, puolė jį ir jo žmones, norėdami jį suimti, arba užmušti. Tačiau Nadruvis pamatęs, jog prieš savo brolio tarnus jis yra per silpnas atsispirti, šoko su savo žirgu į Bugą (*Buck*), tikėdamasis jį perplaukti ir taip išvengti pavojaus. Jį ten ištiko nelaimė, nes jis taip ir prigirė toje upėje. Iš to kilo, kad Lietas visą savo amžių nebuvo prileidžiamas prie šventojo ažuolo Rikajote, kur stovėjo stabų paveikslai”.²²

Tada, Lietas savo krašte įsirengė sau atskirą aukų vietą ir išsirinko atskirą krivį. Tačiau geriausios aukos, vis dėlto, būdavo siunčiamos į senąją šventovę, nes ten gyveno dievai (. . . *schickten sie allewege die furnembsten Opfer durch Iren Kriuen aus Klein Littauen keyen Rickaito das die alda vor den Gottern geopffert wurden. Und zum Undterscheidt nandten die Littauen Iren hohen Priester Kriuo, aber den zu Rickaito Kriuo Kirwaito*).²² Vyriausia valdžia ir po šios nesantaikos dar vis išliko Romuvoje — Rikajote, krivių krivaičio asmenyje (Grunau paskelbtame krivių krivaičių sąrašė, kuris prasideda pirmuoju — Pruteniu ir baigiasi 45-tuoju — *Alleps*, iš tikrųjų, antruoju po Prutenio eina *Brudeno*. *Apeles* sąrašė visai neminimas). Davidas rašo: “Rikajoto krivės valdžia pasiliko dar tiek didelė, kad jei jis kurį iš savo vaidilų, nešantį jo lazda, nusiųsdavo pas didį ar mažą, kur į Lietuvą, Kuršą, Žemaitiją, arba Latviją ir Estiją (Livoniją), tai tas vaidila būdavo kuo garbingiausiai priimamas, išklausomas ir užlaikomas, o jo įsakymai būdavo įsi-

dėmimi ir vykdomi taip pat, kaip pas mus popiežiaus legato ir įgalotinio, ar popiežiaus vardu veikiančio".²²

Dievams pasiaukoję abu senieji valdovai liko žmonių atmintyje ilgiems laikams. Jiem, kaip kokiems dievams, žmonės aukodavo aukų, jų paveikslai buvo pasklidę po visą kraštą, prie jų būdavo meldžiamasi. Juos mirusius žmonės vadinavę — Prutenį — Svaiprotu (*Iszwambrato; Isswambrato, Schwambrato*²²), o Vaidevutį — Varskaičiu (*Worskaito; Wurskaito; Bortskeiten, Wurskaiten*²²).

VAIDEVUČIO IPĖDINIŲ VALDYMAS

Abi kronikos pateikia nemaža žinių apie Prūsų valstybės likimą, mirus Pruteniui ir Vaidevučiui. Žinios daugiau liečia Prutenio sūnus, negu pačią valstybę. Tačiau iš jų aiškėja lėtas vienybės irimas valdytojų tarpe ir vėl prasidėję kovos su pietų kaimynu — slavinais mozūrais ir kitais. Betgi jau buvo kovojama nebe vieningos Prūsų tautos, bet dažniausiai atskirų sričių.

Sūduviai (dideli alaus mėgėjai²²), nors ir vargingai gyvenantys žmonės, tačiau buvo išdidūs, tartum jie visi būtų bajorai; jie kariaudavo su votais (*Weneden*), gyvenančiais Livonijoje (*Lotthphania*) ir, esą, buvę laimėję pergalę prieš jų galingą karalių.²¹ Net ir patį votų kraštą jie buvo kuriam laikui nukariavę ir užėmę.²²

Gi Barto sūnūs, kurių buvę daug ir visi buvę vadinami kunigaikščiais ar karaliais (*konogos*), buvę blogi ir pikti. Jie nuolat kivirčydavosi ne tik tarpusavyje, vieni kitų nusivarydami raguočių bandas, bet ir su kaimynais notangėnais, kuriems jie itin daug nuostolių pridarydavo. Daug kivirčių kilę dėl Notangio sūnui Laiagai (*Luoygo; Luoygen*²²) dar senųjų valdovų suteiktos žuvavimo teisės Naitos ir *Crono* upėse.²¹ Neantaika tiek išigalėjo, kad bartai su notangėnais "retai kada taikoje gyvendavo".²²

Galindai buvo turtingi ir galingi; jų gyventojų skaičius smarkiai augo. Tačiau būdami piečiausi ir artimiausi mozūrams, jie nuolat su jais kariaudavo, dažniausiai pralaimėdami²¹ Galimas dalykas, dėl vienybės ir paramos iš kitų Prūsų kraštų stokos). Pagaliau, mozūrai kartą užpuolė Galindą ir ją smarkiai nuniokojo, gyventojus išžudė, ir kraštas liko beveik dykynė.²¹

Varmija valdoma Varmio žmonos Varmės, kariavo su mozūrais. Energinga valdovė Varmė, esą, keršydama už savo svainio Pamedžio skriaudą (mozūrai nužudė jo šešis sūnus), esanti nužudžiusi Mozūrų kunigaikštį *Lottko* (*Lattko*) kartu su jo moterimis ir vaikais, iš viso 26 as-

menis. Vėliau ją pačią nužudžiusi jos tarnaitė, nes kunigaikštienė neleidusi jai tekėti už jos sūnaus.

Ir Pamedės srities žmonės gyvenę nuolatinėje nesantaikoje su mozūrais dėl duoklės, kurią mozūrai iš pamedėnų nuolat reikalaudavo. Kartą mozūrai pačiupo nelaisvėn net patį Pamedį, bet tas ėmė ir paspruko. Su mozūrais buvo kilęs rimtas konfliktas dar prie Prutenio ir Vaidevučio gyvos galvos. Mat, Pamedžio dukters vyras, vardu Kvedūnas (*Quezyno; Ovezzyno*²²) gyvenęs to pat vardo pilyje (manoma, kad pamedėnai Kvedūno vardu vadinę *Marienwerderį*) ir buvęs karštas medžiotojas. Kartą žiemą jis vijosi šernų bandą, perbėgančią ledu per užšalusią Vyslą į Vilidos (*Welida*) kraštą (... *ietzundt, wie man sich duncken lest, Pomern.*²²). Aistringas, bet neatsargus medžiotojas pasileido paskui šernus, ir netikėtai pateko į Vilidos kunigaikščio rankas. Apklausinėdamas jį per vertėją ir gavęs pašaipų atsakymą, kunigaikštis įpykęs nudūrė Kvedūną. "Šituo žygiu buvo supykintas Pamedis ir visi jo kunigaikščiai (sūnūs), kurie kilo, visi kaip vienas, kad Vilidą sunaikintų, ką jie pagaliau ir padarė. Tik godumas ir pyktis juos apakino, nes pertoli į kraštą įsiveržė, o, atšilus orui, Vyslos srovė pajudėjo. Kai dabar, gausiai prisiplėstu grobiu apsikrovęs, Pamedis su savaisiais, grįždamas namo, prisiartino prie Vyslos, juos netikėtai puolė Vilidos kunigaikštis, atėmė visą grobį ir visus iki vieno išmušė. Tačiau Pamedis paspruko ir pasileido su savo žirgu į Vyslą, norėdamas ją perplaukti, bet ėmė ir kartu su žirgu prigirė".²¹

Aišku, tokiu jo žuvimu, visa Pamedžio giminė buvo labai sujaudinta ir pradžioje nežinojo, kas daryti. Kadangi tas viskas įvyko dar Pruteniui su Vaidevučiu gyviems esant, tai buvo kreiptasi į juos. Šie, savo ruožtu, aukojo dievams, atsklausdami jų valios, ar skelbti karą Vilidai? Tačiau dievai atsakė: — Ne!... *und dis bleb so, wen nimmandt wolte widder den willen ihrer goetthe.*²¹

Kalnas, valdydamas savo sritį, susikirto su polianais, kronikoje vadinamais sarmatais, arba *Polawner* (*Polaunern*²²). Jis įsiveržė į jų kraštą, grobė žmones ir varė juos į savo kraštą, kur jie turėdavo pasilikti. Tuo būdu, atrodo, jo norėta padidinti savo srities gyventojų skaičius. Be to, jis smarkiai susidraugavo su mozūrais, net vedė jų kunigaikščio dukrą. Jauna žmona atvertė vyrą į savo tikėjimą, priversdama jį atsisakyti jo tėvų ir brolių dievų. Vaidevutis ir krivių krivaitis (*Umb dis und andere sachen me ...*²¹) iššaukė savo sūnų atskalūną į Rikajotą, kad pasiteisintų dėl savo nusikalstamų

veiksmų. Jis nuvyko ten, bet aiškinosi akiplėšiškai (*mit frevel*²¹). „Tuo pačiu metu, į jo kraštą, staiga, įsiveržė sarmatai, išplėšė jo pilį ir išžudė jo žmonas ir vaikus, viską sudegino ir, iš viso, darė, ką norėjo, o kol Kalnas sugrižo, jie jau buvo pasitraukę”.²¹ Vaidevutis ir Kalno broliai jam išaiškino, jog tai buvusi dievų bausmė už jų paniekinimą. Svarbiausia, kad jie jam nesutiko nieku padėti ir jis tapo toks vargingas ir menkas, kad po Vaidevučio mirties turėjo vykti pas mozūrus, kurie už metinę duoklę pažadėjo jam pagelbėti. Iš sarmatų jie gabeno jam žmones ir turtą ir taip padėjo atstatyti kraštą. Tačiau dėl šios pagalbos mozūrai pradėjo reikšti savo reikalavimus į Kulmo sritį, net buvo ją užėmę ir pradėję ten kurtis. Iš viso, ta sritis virto kivirčių objektu tarp visų kaimynų, dėl ko ji buvo labai sunaikinta.

VIENUOLIKOS METŲ KARAS SU MOZŪRAIS

Daug metų po Prutenio ir Vaidevučio mirties praėjus, sako kronikininkas Davidas, kilo ilgai trukęs karas tarp prūsų ir mozūrų, į kurį buvo įtrauktos beveik visos padalintų Prūsų sritys. Priežastį karui kronikininkas nurodo Mozūrų kunigaikščio kerštą. Gal tai buvo, greičiau, kibirkštis, įžiebusi karo veiksmus, o priežasčių, tur būt, buvo daugiau ir rimtesnių.

Vienas mozūrų didikas įtarė, kad Mozūrų kunigaikštis slapta suvedžiojo jo žmoną. Jis prašė ir išpėjo kunigaikštį negriauti jo šeimos gyvenimą, tačiau, atrodo, veltui. Kartą, grįžęs namo, jis užtikio abu meilužius ir įpykęs vienu smūgiu abu pervėrė jietimi, kurią tais laikais mozūrai bajorai nešiodavę savo kilmingumui parbrėžti.²¹

Bijodamas kunigaikščio artimųjų keršto, mozūras pabėgo į Prūsus, kur rado tremtinio prieglaudą Rikajote. Mozūrai, tačiau, netruko patirti, kur žudikas slapstosi. Nužudyto kunigaikščio brolis, surinkęs nemažą kariuomenę, įsiveržė į Prūsus ir užėmė Rikajotą, kur rado ir žudiką. Keršydamas už savo brolio žudiko globojimą, naujasis Mozūrų kunigaikštis užspyriavo (*verpflocketen*) krivių krivaičio ir jo vaidilų namų duris ir sudegino juos tuose namuose. Pagautą gi mozūrą nukankino.

Tuo nepasitenkindami mozūrai, apiplėšė Nadrūvos apylinkes, nužudė daug žmonių, ypač tų, kurie mėgino priešintis. Kai, pagaliau, jie ruošėsi grįžti atgal į savo kraštą, prūsai griebėsi ginklo. „Kadangi sembai ir sūduviai buvo artimiausi ir galingiausi krašte, tai sužinoję apie savo krivių krivaičio nužudymą, o taip pat ir apie kitas žudynes, plėšimus ir gaisrų žalą, nadruviam

padarytą, skubiai susirinko ir smarkiai susikovė su mozūrais, taip, kad mozūrai turėjo pasitraukti su dideliais nuostoliais. Ir iš kitų Prūsų kraštų pradėjo eiti vis daugiau ir daugiau pagalbos prieš mozūrus. Pagalba atvyko iš notangėnų, pagudėnų, Varmės, Pamedės, galindų ir bartų, nes visi buvo pasiryžę veržtis paskui bėgančius mozūrus į jų kraštą ir atkeršyti už padarytą skriaudą prūsams”.²² Tačiau prūsų vyresniesiems ir protingesniesiems atrodė, jog pirma reikia atstatyti šventovę, išsirinkti naują krivių krivaitį ir tik tada trauktis į Mozūrus. „Nes šitas Rikajoto krivių krivaitis buvo vyriausias ir buvo popiežius šių kraštų: Prūsų, Lietuvos, Žemaitijos, Livonijos, Estų ir Kuršo. Mat, šitie kraštai turi beveik vienodą kalbą, nors, kaip ir kitose kalbose, galima pastebėti joje ir nemaža skirtingų įvairumų”.²¹

Protingi prūsų vadai suprato, jog leisti į karą su mozūrais, neturint vienos vyriausios politinės valdžios, nes neturint bendro karaliaus ją atstovavo tik vyriausias dvasininkas, būtų neprotinga ir net pražūtinga. Todėl, išsirinkę naują krivį, tik, deja, nežinome nei jo vardo, nei datos, kada tas įvyko, „prūsai vėl skaitlingai iš visų Prūsų krašto vietų susirinko į paskirtą vietovę, ar vietą, ten susitelkę susitvarkė (*hielten alda Musterung*) ir po to patraukė tolyn į Mozūrus. Tą kraštą jie labai suniokojo, žudydami, degindami, naikindami, griaudami pilis, nusivarydami ir išgabendami, kas tik jiems pakliuvo į rankas, žmones ir gyvulius. Taigi, paragavę kiek keršto, prūsai vėl sugrižo į savo kraštą. Tačiau mozūrai nepanoro kentėti prūsų žiaurumo, bet ruošėsi ir ginklavosi ir netikėtai vėl puolė Prūsus. Jie padarė kiek galėdami daugiau žalos prūsams, nes norėjo atsilyginti už skriaudas, jiems prūsų padarytas. Kai mozūrai, saugūs ir linksmi, vėl sugrižo į namus su įgytu grobiu, tai prūsai, savo ruožtu, didelėmis jėgomis įsibrovė, grobdami ir naikindami ir viską žudydami, degindami ir siausdami Mozūruose. Po to pasiėmę prisigrobtą turtą iš žmonių, raguočių ir kitų kokių ten tik buvo gėrybių, grįžo namo ir pagal jų, augščiau minėtą, karo įstatymą, pasidalino. Toki įsiveržimai į tuos kraštus tęsėsi ištisus vienuolika metų (*...und werte 11 joer langk, und die beide lande nix anders tettin, das eins yn andern zogk und is vorhorten*²¹), nes prūsai buvo įsiutę ir ilgai negalėjo užmiršti, kad mozūrai nužudė jų tokius brangius ir šventus asmenis. Bet vis tik po tiek laiko tarp jų buvo patvirtinta taika, kurios metu eiliniai žmonės vėl visai draugiškai vienas su kitu prekiaavo ir santykiavo, net tiek, kad vienas kitam išleisdavo savo dukteris vedyboms iš vieno į kitą kraštą ir tame jų prekyvime ir santykiavime, piršlybose ir kituose da-

lykuose, viešpatavo taika ir vienybė. Iš tiesų, jie taip draugiškai vieni su kitais sugyveno, lyg būtų viena tauta, turinti viską bendra, išskyrus kalbą, kuri pasiliko pas juos nepasikeitusi”.²²

Taip įsigalėjo taika, nors nuraminti prūsų įsiaudrinusius kilminguosius mozūrams tik iš lengvo sekėsi. Jie net aukojo prūsų dievams ir kitaip jų dievus pagerbdavo. “Tas viskas, kaip pasakyta, įvyko daug laiko praėjus nuo Prutenio, pirmojo krivio krivaičio dienų, dar prieš tai kaip mozūrai tapo krikščionimis, kada abu ir Prūsai ir Mozūrai dar buvo pagoniški kraštai ir todėl šioje vietoje tas aprašyta, kad istorikai nenurodė metų, kada tas viskas įvyko, arba, greičiau, todėl, kad čia aprašyta kaip mozūrai tuo metu Rikajote nužudė krivių krivaitį kartu su visais jo vaidilomis, tačiau ažuolo ir stabų jame jie nesudegino ir nepalietė”.²²

KAI KURIE PRŪSŲ KARINIAI PAPROČIAI

Pagal S. Grunau kroniką Prūsų karo dievas yra buvęs Patrimpas: “Patrimpas (*Potrimpo*) buvo kitas Prūsų dievaitis ir jis buvo laimės dievas kovoje ir šiaip kituose dalykuose”.²¹

Be jau minėtų Vaidevučio įstatymų ir papročio dalintis karo grobį į keturias dalis, Vaidevučio ir Prutenio istorijos šaltiniai mini dar keletą kitų prūsų karinių papročių.

Norėdami traukti į karą jie pirma pasigaudavo vieną iš priešų ir pririšdavo jį prie medžio (*aber nicht an die eichen*²¹) ir iš arti šaudavo jam į širdį strėlę. Jei kraujas mušdavo iš širdies čirkšle, tai reiškė gerą ženklą ir dievų pagelbą karo žygyje. Tačiau jei kraujas tik pamažu sruveno kūnu, nesiverždamas, tai reiškė blogą ženklą, kuriuo dievai rodė, kad nepritaria žygiui, ir kad prūsai pralaimėsia.

Karo žygiui pasisėkus, grįžę su grobiu ir belaisviais namo, prūsai paaukodavo dievams pirmą kovoje paimtą gyvą priešą didiką ar vadą. Jie uždėdavo jam visus jo šarvus ir ginklus, pasodindavo ant jo paties žirgo, ar kito toje pat

Vaidevučio vėliava. Iš XVII a. graviūros

kovoje paimto; žirgo kojas pririšdavo prie į žemę įkaltų kuolų, aplink sukraudavo didžiulį laužą ir padėgdavo. Apie tokią auką dievams mini ir ankstesnis — XIV a. kronikininkas Petras Dusburgas savo Prūsų Žemės kronikoje (III C. 91, Ss. I, 101).

Prie senųjų prūsų karinių tradicijų reikia priskirti ir abiejų kronikininkų aprašytą, vadinamą, Vaidevučio vėliavą. Ta vėliava priklausė prūsų kariniam inventoriui.²²

Vėliava buvusi baltos drobės, 5 uolekčių ilgio ir 3 pločio. Joje buvo išsiūti jų trijų vyriausių dievų paveikslai (mėlynais drabužiais dėvinčių²²). Herbas buvo skydas tarp dviejų baltų žirgų. Skyde matėsi lyg ir žmogaus, tik su pražiodintu lokio snukiu, paveikslas. Skyde ir vėliavoje buvo nežinomų rašto ženklų įrašas. Vokiečių istorikas Thunmannas mėgino įskaityti ir

ĮRAŠAS VAIDEVUČIO VĒLIAVOJE:

Pagal Simoną Grunau

Pagal Luką Davidą

ΔΣΗΑ·ΟΡΡΡ·ΑΗΛΧ·ΪΗΕΘΗ·
 ΪΑΑΪ ΪΘΑΧ·ΧΕΑΪ·¹⁾

ΔΣΗΑ·ΟΡΡΡ·ΑΗΛΧ·
 ΪΗ·ΕΘΗ·ΪΑΑΪ·
 ΪΘΑΧ·ΧΕΑΪ·

išversti įrašą ir įskaitė štai ką: "DEW KORG SUPYK S PUSTITIAIS YSINK SSUS", arba — "DIEW KORG SUPYK SU PUSTITOIEN, UZTIK SZUS". Kas turėtų reikšti: "Dieve Kurge (Korge), užpyk ant naikintojų ir ištik jus (nubausk)"! Mėgino įrašą aiškinti ir kalbininkas K. Būga, tačiau vėliau savo tų bandymų jis atsisakė. Aišku, netrūksta nuomonių, jog tas įrašas, visai paprastai, yra S. Grunau išgalvotas ir tiek. Koks lengvas būdas išspręsti neįkandamas problemas!

Be aprašytos vėliavos, L. Davidas rašo, Prūsai turėjo dar ir kitą vėliavą su skydu, padalintu į dvi lygias dalis. Viršuje, geltoname lauke, matėsi mėlyna karūna, o apatinėje dalyje, mėlyname lauke, buvo geltona karūna, tik apversta. Davidas spėja, jog tos dvi karūnos galėjo reikšti karaliaus ir krivių krivaičio dvilypę, bet vieningą, valdžią ir gal, taip pat, sujungtas į vieną, dvi tautas.

L I T E R A T Ū R A

1. M. Gimbutas, Ancient Baltic Lands. Rotatorinis leidinys, 1963.
2. G. Vernadsky, Ancient Russia, 1959.
3. A. Švabe, Histoire du Peuple Letton, 1953.
4. F. Lot, La Fin du Monde Antique et le Début du Moyen Age, 1951.

5. Očerki Istorii SSSR, III - IX v.v., 1958.
6. F. D. Gurevič, Drevnosti Belorusskogo Ponemanija, 1962.
7. F. Balodis, Die Burgberge Lettlands (Studi Baltici, VIII, 1941-42).
8. K. Muellenhoff, Deutsche Altertumskunde, 1870.
9. A. Spekke, The Ancient Amber Routes and the Geographic Discovery of the Eastern Baltic, 1957.
10. Dr. J. Yčas, Simono Grunau XVI amž. kronisto reikalavimai (Švietimo Darbas 1922 m.).
11. K. Būga, Rinktiniai Raštai I t., 1958 m.
12. C. C. Mierow, The History of Jordanes, 1960.
13. J. Voigt, Geschichte Preussens, I, 1827.
14. S. Daukantas, Lietuvos Istorija, 1893.
15. J. Puzinas, Aisčiai Istorinių šaltinių šviesoje, Aidai 1948 m. 12 nr.
16. M. Gimbutas, The Balts, 1963.
17. M. J. Artamanov, Istoria Chazar, 1962.
18. P. Kulikauskas, R. Kulikauskienė, A. Tautavičius, Lietuvos Archeologijos Bruožai, 1961 m.
19. Teofilakt Simokatta, Istoria, 1957.
20. Erasmi Stellae Libonothani De Borussiae Antiquitibus Libri Duo. Scriptores Rerum Prussicarum IV — prof. K. Kepalo vertimas (rankraštis).
21. Simon Grunau's Preussische Chronik, herausgegeben von Dr. M. Perlach, Band I, 1876.
22. Preussische Chronik von M. Lucas David, herausgegeben von D. E. Hennig, 1812.

Pastaba. Vietovardžius ir asmenvardžius rašydamas, autorius, kur sugebėjo, naudojosi p. P. Būtėno vertingais patarimais. Čia p. P. Būtėnui priklauso nuoširdi autoriaus padėka.

Pagal K. Būgą Vaidevutis turėtų būti rašomas ir tariamas **Videvutis**.

DAR DĖL TO NEPAMINĖTO "SUKILIMO"

Š. m. gegužės mėn. KARYJE tilpo p. Zigm. Rumšos straipsnis, neva, patikslinantis to žurnalo 1958 m. spalio mėnesio n-ryje atspausdintą mano str. Dar niekieno nepaminėtas "sukilimas". Z. R-ša pradeda savo straipsnį autoriaus puolimu: esą, aš priimtas į batalioną savanoriu, bet naujokų apmokymo nepaėjęs, įvykių metu "prigaudęs" žinių iš kitų ir jas nepatikrinęs, tinkamai neįvertinęs, o tik perdėtai įstrigusius mano sąmonėn išpūdžius, prisidengęs slapyvardžiu, po 40 metų patiekiau KARIUI. Toks kreivas "pristatymas" prašosi korektūros.

Aš, rašiau apie nekasdienį įvykį, įvykusį anais, toli praeityje pasilikusiais, bet neužmirštiniais 1919 metais, atskiro Marijampolės bataliono "neeilinėje" kuopoje, kurioje pats tarnavau. Rašinyje minimą įvykio personąžą gerai pažinau, nes kartu gyvenau, bendrais vargais ir džiugėsimais dalinausi. Tas įvykis, kaip koks piktybinis auglys, mano stebimas, augo ir brendo, o jo prasisiveržimo metu, pats jį stebėjau, girdėjau, jaučiau ir išgyvenau. Gi, Z. R-ša, "sukilimo" dalyvių nepažino,

paties įvykio nematė, o žino apie jį tik "kaip užbaigtuvių dalyvis", kuriam visa paaiškėję tik "iš ūkio kuopos pareigūnų pasakojimų". Tai gi, kuris iš mudviejų "pagavo", "iš kitų nugirdo", "neįvertino", "nepatikrino" ir net ne po 40, o jau bemaž po 46 metų, taip "autoritetingai" "tikslina" ir informuoja skaitytojus?

Aš į batalioną buvau ne "priimtas", bet atsiųstas iš kitos karinės formacijos, kaip inteligentas jaunuolis, savanoris, reikalingas raštininko darbui dirbti. Nebuvau tada jau toks "žioplas". Reikalingą naujokui "karo mokslą" jau buvau įsigijęs. Tačiau, kur ir kame Z. R-ša, mano rašinyje aptiko "bandymą" atskleisti to b-no "neigiamus vidaus gyvenimo įvykius"?

Jeigu jau pats atskiro bataliono vadas su visa raitųjų žvalgų komanda, įsakęs apsirūpinti šoviniiais, iš savo priešakinės fronto būstinės, nuo tarnybinių pietų stalo, keliolika kilometrų jojo, nors ir pasitikėdamas savo orumu, bet vis dėlto buvo pasiruošęs išgirsti ir triukšmą, ir šūvius, vadinasi, mano buvo ne "nugirsta" ir "nepatikrinta", o įvykis

buvo įvertintas visai rimtai, toks, koks jis ir buvo. Mūsų "neeilinė" kuopa tada pasirodė vieninga ir energiška, ir, svarbiausia, tautiniai susipratę. Du kulkosvaidžiai, paties ginklų meisterio Viktoro Miežanskio, buvo pastatyti pozicijose. Kaip pirmajame mano rašinyje minėjau, tas pasiruošimas gintis buvo ne prieš savuosius, bet prieš "svetimuosius". Tačiau tas įvykis mano niekur tiesiog sukilimu nepavadintas. Juoba jokios užuominos apie politiką. Straipsnio antgalvyje sukilimas mano parašytas kabutėse. Negi reiktų kabučiu reikšmę rašyboje aiškinti? Mano aiškiai kalbama tik kaip apie abipusį nusižengimą drausmei. Politines "šaknis" ir sąskaitų suvedinėjimą šiam įvykiui nuneigti, p. Z. R-ša, kaip sakoma, iš piršto išlaužė. Panašiai jis daro, bejėškodamas mano "apsilenkimų su tiesa" ten, kur jų nėra. Juk pačias esmines aplinkybes bei faktus mano oponentas patvirtina: toks "sukilimas" įvyko, toks karininkas Plikutis buvo, jis lietuviškai nemokėjo, buvo nemandagus ne tik su kareiviais, bet ir su karininkais, net jūžulus ir t.t.

Į batalioną atvykęs, ūkio skyriaus v-ką radau kar. J. Stankunavičių. To dėl jį ir paminėjau. Pakeliui į Ro-

kiškį visą dieną buvau nevalgęs, atvykau ir prisistačiau (buvome dviese) vakare. Stankunavičius rusų kalba išrašė ūkvedžiui Norkui raštelį: "Vydat i nakormit, pribyvšich dvuch pisarei". Pagal tą potvarkį, gavome didelį bliūdą amerikoniškų kvietinių miltų, užbaltintų kleckų. Kar. J. Chaleckis atvyko vėliau. Kuris jų su išdininku važiavo "tarnybinių" pietų, aš nesakau. O pasakymą, kad buvo išvykę į svečius, nėra pagrindo vadinti netiesa, nes gi anot Z. R-šos, jie vykę "tarnybinių pietų", taigi, ne kokio nors karinio pratio atlikti. Juoba, kad "Žolinės šventės proga, ten buvo pasimaišęs alkoholis". Ūkio kuopoje tą dieną alkoholio nė kvapo nesijautė.

Kad b-no vadas į dvaro kiemą (kuopos buveinę) įėjo ne vienas, to net ir "tikslintojas" neneigia, o dėl palydovo asmens, mano rašinyje suabejota. Mat, aš jo nepažinau. Galėjo tad ir ordonansas būti, neginčiju. Bet ką, gi, toji aplinkybė pačiam įvykiui reiškia?...

Bataliono vadą, nors ir silpnai mokėjusį lietuviškai, kaip mano pasakyta, tačiau narsų karį ir gerą "frontoviką", kareiviai gerbė ir mylėjo. Ar galime tokiam apipavidalinime apčiuopti neeilinės kuopos kareivių nuotaikoje žymes kokio nors nusiteikimo prieš b-no vadą?

Mums, žiūrėjusiems į kieme ir už kiemo ribų tada vykusią sceną ir matant ten besisukinėjančius raitelius, visai pagrįstai atrodė, kad kuopos rajonas yra raitelių apsuptas, nes ir visos aplinkybės taip dikta. Atrodo, perdėtai "rimtai", kaip ir kitose žemiau suminėtos aplinkybėse, skamba Z. R-šos neigimas: "Netiesa, kad b-no vadas visą laiką sėdėjo balne". O, tačiau, b-no vadas kar. J. Butkus ta proga turėjo pasakyti aiškiai, griežtai "kieta" kalbą, turėjo paveikti kareivių jausmus ir protą, turėjo padaryti jiems išpūdzio, ko kalbėdamas ne nuo arklio, ne "iš balno", jokių būdu nebūtų padaręs. Kodėl? Matote, kar. Butkus buvo neaugšto ūgio. Be to, jis, ne tik silpnai lietuviškai mokėjo, bet iš viso blogai kalbėjo (neaiškiai tarė žodžius), tai jo, stovinčio, ne tik nebūtų supratę, bet jis nebūtų padaręs pageidaujamo išpūdzio, kas buvo tada ypač svarbu ir, aišku, b-no vadas negalėjo to nesuprasti.

Palydraštį nubaustajam būrininkui pristatyti Rokiškio komendantui, b-no vadas pasirašė sėdėdamas balne. Nubaustąjį komendantūron palydėjau aš. Sugrįžau dar su šviesa, o bataliono vado, nei jo žvalgo, kuopos rajone neradau. Taigi, nė nematau su p. Z. R-ša ginčytis, kur aną tamsią naktužę b-no vadas su r. ž.

komanda nakvojo, nes nežinau. Paabrėžiui tiktai, jog gyvenau "palociuje", kur gyveno ir visi ūkio skyriaus karininkai ir tilpo ūkio skyr. raštinė. Bataliono vadas, šiaip ar taip, visdėlto mums buvo "šiška". Taigi, jeigu jis būtų ten nakvojęs, negalėčiau to nepastebėti. Tokiais atvejais raštininkai viską žino... Z. R-šos teigimas, kad kuopos vadui Plikučiui, čia pat stovint (kad ir nusiminusiam), b-no vadas tarėsi su kokiu tai kitu pareigūnu dėl komandos apnakvindinimo kuopoje, neįtikėtinas. Netaktiška būtų buvę iš b-no vado pusės, čia pat stovint dar pilnateisiam kuopos vadui, tokiu reikalu kalbėtis su kitu pareigūnu. Abejoju, ar a. a. karininkas Butkus būtų tokį "liapsusą" daleidęs. Panašu, jog čia p. Z. R-ša yra "apsilenkęs su tiesa".

Mano niekur nepasakyta apie "lengvą viršilos Baltrušaičio įgijimą leitenanto laipsnio". Terašiau tik, kad v-la Baltrušaitis buvo pristatytas pakelti, bet ne pakeltas. Kam tas faktų iškreipimas? Kad v-la Baltrušaitis stengėsi būti pakeltas ir pataikavo kuopos vadui — visai natūralu. Sakoma: "blogas kareivis, kuris nenori būti generolu". Norėjo būti "generolu" ir Baltrušaitis, o tam reikalinga buvo ir tiesioginio viršininko, kuopos vado, gera atestacija. Apie kar. Plikučio teismą Z. R-ša, sakosi, nieko negirdėjęs. Apie jo rikiuotės kuopai vadovavimą jis klausęs a. a. plk. Butkų, kuris atsakęs: "Plikutis niekuomet nevadovavo rikiuotės kuopai". Tačiau ir plk. Butkus galėjo užmiršti, nors, savo metu, Plikutis buvo jo favoritas ir todėl buvo numatytas pakelti į majorus, o tam reikėjo atlikti rikiuotės stažas. Jeigu p. Z. R-ša pasiskaitys savanorio - kūrėjo ir dviejų Vyties kryžiaus kavaliierių, buvusio Marijampolės b-no, o vėliau ir 6-to pėst. Kunigaikščio Margio pulko viršilos A. Šukio neseniai Nidos knygų klubo išleista, knygą "Du mediniai ir trys geležiniai kryžiai", tai psl. 238-me ras taip parašyta: "Pulko vadas, plk. ltn. Butkus, gavęs pranešimą, kad lenkai pradėjo puolimą ties 5-ta kuopa, lydintas keletu žvalgų, išvyko į įvykio vietą. Pakeliui į 5-tos kuopos pozicijas sutiko bėgančią 5-tos kuopos lauko virtuvę, ant kurios sėdėjo tos kuopos vadas kapitonas Plikutis. Pulko vadas paklausė kapitoną Plikučių, kur yra 5-ta kuopa? Kuopos vadas sumišo ir negalėjo atsakyti. Pulko vadas čia pat išlupo jam kapitonu žvaigždutes ir, areštuotą, su žvalgu pasiuntė į pulko štabą" ... Taigi, 5-ji kuopa buvo rikiuotės kuopa ir dalyvavo kautynėse, o jos vadas, kaip matome, ne mano fantazija, buvo kapitonas Plikutis.

Daugelyje atvejų, tariamos žinios, Z. Rumšos yra remiamos bereikšmiais daleidinėjimais, pav.: "Būrininkui Kudirkai šie visi trūkumai ir priežastys turėjo būti žinomos ir jis negalėjo reikalauti to, ko nebuvo sandėlyje". Argi tuo jau įrodyta, kad būrininkas Kudirka ir "žinojo" ir "nereikalavo"? Faktas faktui pasilieka, kad eil. Tarnauskis basas beganydamas nuolat keičiamą (gyvas svoris) raguočių bandą po bruzgynus ir dirvonus, turėjo sužalotas kojas, kurios buvo suskilusios, kraujavo ir skaudėjo. Matydamas kitus kuopos kareivius apautus, kaip mano ir pasakyta, jis pradėjo dejuoti, zirsti, "klabenti" kuopos vadą. Jei vadas būtų mokėjęs lietuvių kalbą, būtų reikalą išaiškinęs, paguodęs kareivėlį, tai kas įvyko, gal ir nebūtų įvykę. Tačiau, kai besikreipiančius apdabstė "materščina" ir panašiais kacapiškių keiksmų deimantiukais, tai štai ir p. "tikslintojui" nesiseka išaiškinti kitaip, negu iš tikrųjų buvo.

Jeigu p. Z. R-ša čia minimą epizodą laiko, neva, pastangomis atvaizduoti dalinio vidaus gyvenimą neigiamai, tai kaip tektų pavadinti jo paties pavaizdavimą, kad kareiviai buvę be viršutinių kelnių, vielomis suraišiotais batais, o karininkai neturėję net makščių savo pistoletams laikyti? Arba, kai jis vaizduoja dalinio v-ką, be grandinio pagalbos nesugebėjusį gauti daiktų savo valdiniam paskirstyti ... Koks tai buvo autoritetas kareiviams tokių sugebėjimų karininkas? Manding, tai nepalyginamai didesnis b-no vidaus gyvenimo neigiamas pavaizdavimas!... Patį "sukilimą" išpūtė ir pats Z. R-ša, sąmoningai nukeldamas mano padėtas kabutes kiton vieton, tuo aprašomam epizodui pridavęs didesnio nusikaltamumo, net su "politinėm šaknim", reikšmę. Kam to reikėjo? Kalbant apie "teigiamus" ir "neigiamus" vidaus gyvenimo reiškinius, tenka paklausti p. Z. R-šą, už kokius "teigiamus" reiškinius, abu ūkio skyriaus viršininkai (Stankunavičius ir Chaleckis) su pačiu pulko vadu plk. Butkum priešakyje, buvo kariuomenės teismo teisiti ir neišteisinti? Bet kur jis rado mano apie tai rašyta?

Visi Nepriklausomybės karo meto, mūsų čia minimi bataliono ir vėliau pulko "permainingų kovų žygiai", strategija, tų laikų mūsų atsikuriančios valstybės ekonomika, karo pedagogika ir net poezija, mano aprašyto epizodo visai neliečia. Tais reikalais parašytina visai atskira studija. Tačiau vyriausioji tariamojo "patikslinimo" idėja slypi kitur:

Štai, "Uoginius šiame epizode mi-

ni du, lietuvių kalbos nemokančius karininkus: Plikutį ir k. v. Rotčą (Rohtz, kuriuos vienodai apibūdina pašiepdamas". Toliau: "nenorėčiau sutikti, kad jie abu būtų vienodai, dėl lietuvių kalbos nemokėjimo, neigiamai apibūdinti". Iš kur gi šis p. Z. R. neobjektyvumas? Mano suminėti yra ne tik tie du, bet ir kiti, ir faktas, kad jie tada lietuvių kalbos nemokėjo, bet nė vienas jų nėra pašiepiamas dėl to. Iš kur tą "pašaiptą" p. Z. R-ša išskaitė? Ir kodėl, dėl vienos ydos, nevienodai turėtų būti apibūdinti? Ir Plikutis, ir Rohtcas tarnavo Lietuvos kariuomenėje, dėvėjo jos garbingą uniformą, ėmė iš valstybės išdo alga, abu lietuvių kalbos nemokėjo, apie juos abu (ir apie kitus) tik tiek mano ir pasakyta. Plikutis, degraduotas, dingo iš horizonto, o su p. Rohtcu p. Z. R. teko dar kuris laikas tarnauti kariuomenės intendantūroje. Susibičiuliavo.

Zigmas Rumša k. v. F. Rohtčą pažinęs 1919 metais rugsėjo mėn. ir pažinęs jį iki Lietuvos "sutemų". Aš gi pažinau jį anksčiau ir ne tik iki "sutemų", bet ir "sutemų" metais, nes jis tada buvo Kaune, dėvėjo mūsų šalies okupanto partiečio (rudžio) uniformą su kabliakryžium ant rankovės ir, matyti, buvo okupanto patikėtinis. 1944 metais, vokiečių karo mašinai jau užspringus, kai mūsų laikinoje sostinėje, engėjai, "auksiniai Fazanai" jau krovėsi lagaminus ir tepė autovežimiu ašis, man teko su p. F. Rohtcu susitikti ir kalbėtis. Kalbėjomės, tiesa, lietuviškai, bet jauste jautėsi, kad kalbamasi su vokiškai jaučiančiu asmeniu.

Rohtcas kandžiai kritikavo lietuvių pastangas nepaklusti vokiečių reikalavimams, ironizavo Vietinės Lietuvių Rinktinės politiką, smerkė buv. įkurtą Marijampolėje mūsų karo mokyklą ir t.t.

Kai 1919 metais atvykau į Marijampolės batalioną, p. F. Rohtčą radau tenai išdininko pareigose. Susikalbėdavome su juo rusiškai. Žmogus man jis nebuvo blogas ir su Z. R-šos charakteristika beveik galima būtų sutikti. Tačiau ... Kai aš pats tapau karo valdininku, vėliau karininku, man sunku buvo suprasti, kad batalione, kur Z. R-šos minimų "pinigų apyvartos užrašų" buvo tiek maža ir karo valdininkas, vadinasi, raštvedybos ir ūkio srities atskaitomybės specialistas, buvo akivaizdoje, taip ir nieko toje srityje dar nebuvo daryta. Ūkio skyriaus v-kas, kar. J. Stankunavičius, parodė mums (buvo-me 2 raštininkai) du, paklodėse surištus, įvairių raštų ir dokumentų ryšulius, k. v. Rohtco visai neliestus ir, prašė juos tvarkyti. Ir tvarkėme,

kaip mokėjome, kol atvyko raštvedys, k. v. Dikas. Šis taipgi lietuviškai nemokėjo, bet dirbti netingėjo. Rašė rusiškai, mes (raštininkai) vertėme lietuvių kalbon ir taip darbas pajudėjo iš mirties taško. Gi, k. v. Rohtcas tuo darbu visai nesidomėjo, lyg jis ne to dalinio būtų buvęs. Suprantama, Z. R-ša galėtų jį tai man atsakyti, jog F. R. buvo išdininkas, o ne raštvedys. Taip, bet aš, kuriam karo valdininku būnant, teko dirbti net rikiuotės karininko darba, kai tokio nebuvo, negaliu to suprasti ir pateisinti. Atvykus raštininkams, jis galėjo jiems nors nurodyti, kaip ir ką dirbti, nes susikalbėti juk galėjome. "P pinigų apyvartos užrašų" batalione buvo, pasak k. v. A. Diką, "skolko kot neplakal" (kiek katinas priverkė), taip, jog laiko užteko su kaupu. Suprantama, jaunam karužui, supratimo neturėjusiam apie ūkio srities karbą ir atskaitomybę, visos tos "paslaptys" nebuvo žinomos ir todėl taip naviai skamba jo atestacija. Kartu tarnaujant ir dirbant, neišvengiama buvo k. v. Rohtčą matyti ne tik raštinėje, bet ir kitose apystovose, pav.: apleidžiant vieną stovyklą ir pervažiuojant kiton. Jeigu aš, kaip Z. R-ša mano ir rašo, būčiau nusiteikęs "pašiepti", gal turėčiau medžiagos ir ta prasme p. Rohtčą paminėti ir tai pamatuotai, bet ... tai tolimes praeties įvykiai ir dabar apie tai nekalbėsiu.

Apgailėtina yra p. Z. R-šos pasiimta "gynėjo" funkcija, kai jo ginamasis niekieno nėra puolamas.

Ir su Z. R. straipsnio užgyrėjo nuomone aš, deja, nesutinku. Zigmas Rumša, kaip jau įrodžiau, nėra jau toks neklaidingas ir, kas svarbiausia, neobjektyvus.

Kalbėdamas apie b-no išdininką, jis nutyli, kad tų pačių metų rudenio, išdininku buvo paskirtas kpt. Liūdas Zukauskas, o k. v. F. Rohtcas buvo paliktas jo padėjėju. A. a. kpt. Liūdas Zukauskas buvo didelis humoristas. Kiek gražaus sąmojaus jis pareiškėdavo savo satyriniais kalambūrais apie "Jurek, Janek ir Pavelek, bei Co."!...

Negi Ameriką atrado Z. R., bedėtydamas, iš kur mūsų kariuomenėje nemaža buvo atsiradę lietuvių kalbos nemokančių karininkų ir k. v. Visi tai gerai žinome ir niekas jų už tai nekaltiname. Negi iš reikalo Z. R-ša suminėjo Kubiliūną, Raštikį, Adomą ir Živilę, kurių pastangas ir žygdarbius jis matęs visur ... Gaila, kad jis nepaminėjo Kleščinskio, Jansono, Jodkos, Kulitano ir eilės kitų, Lietuvoje gimusių ir augusių ir net Vyties kryžiais apdovanotų ... Neveltui

ir ne iš gero, mūsų patriotų, lietuvių karininkų, savo metu, buvo sukurtas eilėraštis:

"Pod niebom Cholodnym tėvynė,
Gdie viodrami chlesčet degtinė,
Gdie viečno tancujut suktinis,
Tam našemu bratu gerai.

Chot viek ty v tėvynė probudieš,
Po russki kalbēt nezabudieš,
Paliudymas skoro dobudieš
I dielai karjeru skubiai.

Nas vsie veličajut zdieš "ponas",
Gniot strenas lietuviškas Jonas,
A my, tolko kušajem duonos,
Nu čtož, vied my zdieš laikinai"...

Taip, laikinai ... Kai tik užėjo kraštui "sutemos" ir pasirodė kas ko vertas. Deja, nors visą laiką ir Radviliškio kautynių metu su karo valdininku Rohtcu kartu buvau ir Burbiškio dvare, ir šeduvoje ir kt., bet apie jo didžius nuopelnus batalionui, teuzgirdau tik pirmą kartą iš čia minimo p. Z. R-šos "patikslinimo". Neginčiju, nes nežinau.

Kalpas Uoginius

Linkėjimai. Buv. Klaipėdos Krašto XX šaulių Moterų Rinktinės Vadė Ona Mikulskienė, dabar gyvenanti Clevelande, siunčia visoms sesėms šaulėms geriausius Kalėdų linkėjimus.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Lituanistika Pensilvanijos Universiteto Bibliotekoje. 122 psl. — 3068 leidinių vardai. Išleido L.P.D.A., leidinys Nr. 2, spaudai paruošė prof. St. Dirmantas, M. Krikščiūnas ir dr. P. Mačiulis.

A. Šukys, DU MEDINIAI IR TRYS GELEŽINIAI KRYŽIAI, atsiminimai iš Lietuvos Nepriklausomybės kovų 1919-1921 m. 376 psl., kaina 3 dol. Išleido N i d a.

Šatrijos Ragana, VIKTUTĖ, apysaka, 143 psl., kaina 1.50 dol. išleido N i d a.

Dr. J. Prunskis, MOKSLAS IR RELIGIJA, 142 psl. su aplanku. Išleido "Lietuvių Dienos" Kaina 2 dol.

KALĖDŲ IR KŪČIŲ PRASMĖ

Šaltu žvilgsniu praeikime pro prikrautas viliojančias vitrinas, visokius prieškalėdinius išpardavimus, pigius blizgučius, kurie nieko neduos, o tik prikrauna biznieriams kišenes. Jei kur perdaug blizgėjimo ir šviesų, geriau prisimerkti valandėlei ir leisti akims pailsėti ..

Jieškokime natūralaus grožio mūsų tautai įprasto ir suprantamo. Geriau žvelkime į puošnias balto sniego pusnis, ir tuo vaizdu pagyvenkime! Į natūralias žalias eglutes, kurios mums savų miškų kvapu padvelks. Nieko nėra dides-

nio ir labiau gaivinančio mūsų jausmus, kaip natūralus žemės grožis.

Kalėdos — džiaugsmingo Kristaus Užgimimo, prasmingo mūsų dvasinio pakilimo šventė, o ne kasdieniško skubėjimo apsipirkti. Šia prasme ir ruoškimės joms.

Taip tvarkykimės, kad kuo daugiau laiko turėtume su savo šeima, su giminėm, pabendrauti, visus prisiminti — pasveikinti, gal seniai užmirštai tolimai draugei parašyti, gal kam prasmingą dovanėlę pasiųsti, kam kuo kitu padėti,

Čikagos moterų šaulių vadovė S. Petrauskienė ir G. Balsevičienė LŠST atstovų suvažiavimo metu padėjusios vainiką žuvusius pagerbti
V. A. Račkausko nuotr.

savo džiaugsmu, laime su jos trūkstančiais pasidalyti. Kalėdų dieną karščiau bažnyčioje pasimelsti, dvasinę ramybę rasti. Tai bus tikras kalėdinis džiaugsmas ir prasmė.

Pakankamai yra kam tuštybių vaikyti, o mes, sesės, stenkimės prisilaikydamos savo papročių kuo giliau šias šventes išgyventi, prasmingiau jas praleisti. Ir ne Kalėdos būtų, jei išvakarėse mums įprastųjų Kūčių nesuruoštume. Tik tokiu būdu galėtume pasiteisinti, jei būtume kur pakviestos, jei kelios šeimos kartu jas ruošytų. O ir pačios ruošdamos, neapsiribokime vien savo šeima, nors kartais tai ir jaukiau būtų. Visada yra viengungių, senelių, ligonių, kuriems niekas neruoš, kurių niekas gal nepakvies. Šauliški namai tebūna širdies namai, kad ir kiti juose džiaugsmą rastų.

Gražus rėšivijoje paprotys yra bendros organizacijų ruošiamos Kūčios, tačiau jos negali pakeisti šeimos Kūčių papročio. Kūčios mūsų tautoje šventa šeimos šventė. Lietuvoje desėtkus mylių važiuodavo vaikai pas savo tėvus, kad Kūčių vakarą visi kartu praleistų, kad baltąja plotkele dalintis galėtų, savo linkėjimus viens kitam pareikštų.

Liūdna, kad randasi jau šeimų, kurios šio gražaus lietuviško papročio atsisako. Nuolat su-

pilame naują kapą. Kas žino, ar kitą metą jau visa šeima šią brangią šventę kartu švęs?

Jau ir taip esame išdraskyti, išplėšyti, be savo krašto, tat kiekviena proga, tie, kur dar esame, glauskimės savo tarpe! Per gražų, vieningą šeimų sugyvenimą ir visa tauta bus glaudesnė, vieningesnė.

Šauliška šeima, sesių ir brolių šeima, ypatingai turėtų būti glaudi. Ir jei kurioje vietoje daugiau šaulių viengungių randasi, būtų gražu jiems Kūčias suruošti, arba į šauliškas šeimas juos išsidalinus pasikviesti.

Visi džiaugiamės, kai gražiai bendrauja šauliškas jaunimas: vaidindami, tautinius šokdami, dalyvaudami chore, išvykose ir t.t. Bendras darbas, rūpestis ir džiaugsmas juos labiau suartina. Kūčios, Kalėdos ir kt. šventės mums gali taip pat daug bendro džiaugsmo suteikti. Kiekviena proga jieškokime vis prasmingesnio, glaudesnio bendravimo, tai ir mūsų santykiai bus šiltesni ir visas šauliškas darbas mielnesnis.

Jaukių ir prasmingų švenčių visoms sesėms ir broliams!

Jūsų

K. Kodatienė

PRIE NAUJO KAPO

Jūs prisiminę verkiate?
Vai, Tu Dievuliau šventasai!...
Betgi neprasitarkite,
Kiek aš esu iškentusi.

M. Vaitkaus, "Motinos Dainelė"

Š. m. spalio mėn. 17 d. Čikagoje baigė savo ilgų ir sunkių ligų priverktą gyvenimą šaulė Jadvyga Petruskaitė - Išganaitienė. Su krintančiais lapais ir ji išėjo. palikdama liūdintį vyrą Vladą, dukrą Vladę Siliūnienę su vyru ir septyniais vaikučiais ir antrą dukrą Sofiją, su šeima, likusią Lietuvoje.

Čikagos šauliai ir šaulės ją gražiai pagerbė išlydint paskutinėn kelionėn į šv. Kazimiero kapines. Tautiniais drabužiais pasipuošusios šaulės visą laiką prie jos karsto budėjo. Centro Valdybos pirmininkas A. Valatkaitis pasakė nuoširdų atsisveikinimo žodį, o bažnyčioje gražų pamokslą didysis šaulių šulas kun. A. Šeštokas. Solistas A. Baras įspūdingai pagiedojo kelias giesmes.

Sesė J. Išganaitienė iš pat savo jaunystės dienų (nuo 1929 m.) yra buvusi veikli šaulė. Ji dirbo Lukšių, vėliau Plokščių ir Geldaugiškių šaulių moterų būrių valdybose. Karo metu, sulikvidavus šaulių Sąjungą, ji

dirbo pogrindyje. Paskutiniaisiais metais sunkios ligos prispausta ji nebegalėjo dalyvauti jokiame veikime. Tačiau savo širdyje ji visados buvo su šauliais, ką liudija ir jos paskutiniai prieš mirtį kliedėjimai: ji prašė atnešti jos šaulišką suknelę, prie kurios esanti prisegta rūtelė...

Mums pasilikusioms liūdna dėl naujai supulto lietuviškos šaulės kapo sveltimame krašte, kur jokie švelnūs vė-

jeliai nebeatnės jai tėviškės laukų kvapo.

Tebūnie lengva jai, ją priglaudusi žemelė.

E. P.

Moterų šaulių garbės vadė — Sibiro kankinė Emilija Pūtviėnė su savo jauniausia dukra Emilija, buv. studentų šaulių veikėja.

Su šiuo numeriu pasitraukiu iš labai mielių pareigų — šio skyrelio redagavimo. Džiaugiuosi, kad, man daug padėjusi sesė Emilija Petrauskaitė, paprašyta, maloniai sutiko šias pareigas perimti ir nuo Naujų Metų skyrelį savystoviai redaguoti.

Nuoširdžiai dėkoju KARIO redaktoriui Z. Raulinaičiui už ypatingai mielą bendradarbiavimą ir rūpestingumą, o taip pat TRIMITO redaktoriui P. Petručiui, mielajai Emilijai ir visoms sesėms ir broliams, kurie rašėte, siuntė-

te nuotraukas, bei kitu būdu padėjote šio skyrelio šauliškos šviesos kibirkštėlei liepsnoti.

Sesei Emilijai spaudos darbas gerai pažįstamas. Su ja dar Lietuvoje bendradarbiauome, o ir čia ne tik mūsų skyreliui rašo, bet taip pat yra DRAUGO ir MOTERS bendradarbė.

Linkiu gražiausios sėkmės redaktorės pareigose! O visų sesių prašau — rašykite, padėkite jai, kad ŠAULĖ TREMTYJE būtų tikras jūsų visų darbo veidrodis.

K. Kodatienė

KARIUOMENĖS ATKŪRIMŲ MINĖJIMŲ PROGA

P. Dirkis

Iš po Pirmojo Pasaulinio karo griuvėsių kėlėsi Lietuva naujam valstybiniam gyvenimui, pasiremama apsisprendimo teise. Tačiau laisvės idealams įgyvendinti buvo reikalinga jėga. Kaip tyčia, draug su Lietuvos prisikėlimu atgijo lietuvių tautoje ir senoji karžygiška dvasia, kuri davė drąsos ir ryžto atkurti 1795 m. sužlugdytą Lietuvos kariuomenę.

Kariuomenė yra ta jėga, kuri saugo kraštą nuo galimų pasikėsintojų ir padeda tautai įgyvendinti laisvės idealą. Gyvenimo patirtis rodo, kad taip yra. Tautą gyvą galima išlaikyti kultūrinėmis ir diplomatinėmis priemonėmis, bet ją saugo nuo agresorių tik kariuomenė. O ar ne reikšminga, kai lietuviai 1236 m. laimėjo Saulės - Šiaulių kautynes ir po 24 metų ties Durbės ežeru sunaikino jungtines Kryžiuočių ir Livonijos ordino jėgas? Tai rodo, kad jau XIII-to a. pradžioje Lietuva turėjo puikiai paruoštą ir prityrusių vadų vadovaujamą kariuomenę.

Tikrai, anot mūsų istoriko Z. Ivinskio, nuostabus tai buvo XIII-sis amžius lietuvių tautos istorijoje. Lietuviai buvo tapę tikra karių tauta. Atrodo, kad kariuomenė ir buvo svarbiausias Lietuvos sukūrimo veiksnys ir jos 700 m. gyvasties laidas. O ištikrųjų, kas būtų buvę, jei Šiaulių, Durbės ir Žalgirio kraujo upeliuose nebūtų buvusi paskandinta teutonų ordono galybė? Lietuvių tautos likimas būtų tikrai nuėjęs kitu keliu.

Taip panašiai būtų atsitikę, gal ir su Lietuvos nepriklausomybe prieš 46 m. paskelbta. Tenka labai abejoti, ar 1918 m. Vasario 16 d. paskelbtoji Lietuvos Nepriklausomybė būtų buvusi galima be atkurtos kariuomenės pagalbos.

Čia tai prieš mūsų akis stojasi gyvieji Lietuvos Nepriklausomybės vykdytojai ir statytojai — tai Lietuvos atkurtoji savanorių kariuomenė.

Pasirodė, kad tada tautos moralė buvo labai augšta ir todėl atsiliepė tūkstančiai savanorių. Skubėjo pusamžis tėvas, skubėjo nepilnametis sūnus, skubėjo palikę sknygą ir plunksną gimnazijos mokinys, bei universiteto studentas, pagaliau skubėjo nusviedęs į šalį arklą ūkininkas — artojas, o nuo jo neatsiliko, apleidęs kabinetinį stalą, ir akademikas.

Visi jie ėjo, nes buvo visų bendras tikslas gelbėti savo tėvynę nuo baisaus artėjančio pavojaus. Jie tik vieną laisvę žinojo ir šventai tikėjo Vasario 16 d. Aktui. Ir štai, iš tokių pasiryžėlių, nepaprastu greičiu, susiorganizavo naujosios Lietuvos kariuomenės daliniai, kurie be atodairos stoji ginti Lietuvos žemės nuo rusiškų ordų bei lenkiškų gaujų. Kovos buvo laimėtos. Nepaisant, kad raudonasis okupantas apgaule sunaikino Lietuvos atkurtąją kariuomenę, ji dar tebėra gyva, nėra nustumta į istoriją, nes dar pasiliko anų laikų partizanų, savanorių, karo invalidų, Vyčio kryžiaus kavalierių, Klaipėdos krašto ir 1941 m. sukilėlių.

Didvyrių prisiminimas stiprina tautinę sąmonę, parodo tautos dvasinius turtus, jos kultūrą. Suprasdami ir tikėdami Lietuvos prisikėlimą ir jos gyvasties pulsą palaikančios lapkričio 23 dienos prasmę, su ypatingu susikaupimu privalome ją minėti, kur mes begyventume. Tikėkime, kad vėl susilauksime teisybės triumfo prieš neteisybę, laisvės prieš vergiją. Lietuva bus laisva!

Iš kariuomenės šventės Čikagoje (11.26.65). Jaunimo Centro salėje publika akademinės programos metu. I-je eil. iš d. birutininkės: Z. Juškevičienė, M. Tumienė, Struopienė, L. Stasiūnienė, S. Toliušienė, M. Babickienė, Pušneraitienė ir B. Gustaitienė. Nuotr. V. A. Račkausko

KARIUOMENĖS ATKŪRIMO MINĖJIMAS ČIKAGOJE

Tradicinė kariuomenės minėjimo šventė įvyko š. m. lapkričio 22 d. Jaunimo Centre. Surošė ramovėnų sk. v-ba. Talkininkės — birutietės. Šventė pradėta 11 val. pamaldomis Jėzuitų koplyčioje už žuvusius dėl Lietuvos laisvės. Pamaldoms prisipildė pilnutėlė koplyčia. Organizacijos dalyvavo su savo vėliavomis. Pritaikytą momentui pamokslą pasakė dr. kun. J. Kubilius, S. J., išryškindamas kariuomenės svarbą ir jos pateisinimą juridiniu ir moraliniu požiūriais.

Blogis ir brutali jėga šiandieną padaro žmonijai bei paskiram asmeniui daug nelaimių, atneša tautoms vergiją, skurdą. Kovoti už žmogaus ir tautų laisvę ir teises yra būtina, žmogiška. Ta pareiga uždedama ir kariuomenei. Tai teisinis - juridinis kariuomenės reikalingumo pateisinimas. Kokį didelį smūgį išgyvena JAV nu prezidento Kennedy nužudymo. Kiek mūsų tauta kentėjo ir kenčia nuo birželio 14 d. įvykių. Tie du tragiški pavyzdžiai yra blogio ir brutaliųjų jėgų rezultatas. Su tuo laisvas pasaulis turi kovoti visais galimais ginklais: dvasiniais, kultūriniais, morali-

niais ir kariniais. Nėra didesnio pasiaukojimo, kaip savo gyvybę paaukoti už savo tautos laisvę. Nepriklausomybės kovų herojų Juozapavičių, Lukšių, Eimučių ir kitų karių, savanorių, partizanų, šaulių kraujo auka ir visos tautos pastangomis buvo atkurta Lietuvos valstybė. Gi mūsų partizanų kovos, vestos prieš dabartinius okupantus - rusus, iškalbingai byloja mums ir visam pasauliui, kad mūsų tauta už savo laisvę ir sunkiausiose aplinkybėse nenustos kovojusi. Nežinomojo Kareivio kapas laisvoje Lietuvoje gaivino ir stiprino tautos kovos dvasią, pasiryžimą. Tą ryžto ir dvasios gyvąjį šaltinį — paminklą okupantas sunaikino. Tačiau tautos dvasios palaužti nepajėgia, nors naudoja brutalią jėgą ir sukurtą apgaulę. Išeivijoje mūsų kariai, o su jais ir visos mūsų organizacijos bei institucijos turi įdiegti ryžto, pasiaukojimo ir kovos dvasios mūsų priaugančiam jaunimui — mūsų kovų dėl Lietuvos laisvės įpėdiniams. Mūsų tautos istorijos bėgyje sukrautos kraujo aukos ant laisvės aukuro lai būna mums priminimas ir paskatinimas ryžtingai tęsti kovą kol mū-

sų tėvynė vėl bus laisva, — tais žodžiais pamokslas esminė dalis buvo baigta.

Po pamaldų, prie paminklo žuvusiems, susirinko gausus mūsų visuomenės būrys. Savanoriai, ramovėnai, šauliai, jūros uniformuoti šauliai, jūrų skautai ir skautai išsirikiavo su savo vėliavomis. Birutietės buvo tautiniais rūbais pasipuošusios. Žuvusiųjų pagerbimo apeigoms vadovavo P. Šeštakauskas. Apeigos pradėtos aukuro uždegimu. Birutininkės M. Babickienė ir M. Tumienė uždegė aukurą. Gen. P. Plechavičius žuvusiems prisiminti tarė žodį. Vėliavas nuleidus iki pusės stiebų, padėtas pagarbos vainikas prie paminklo. Vainiką padėjo ramovėnų sk. v-bos pirm. J. Rapšys, asistuojant birutininkėms L. Stasiūnienei ir Z. Toliušienei. Sugiedojus Marija, Marija, žuvusiųjų pagerbimo apeigos buvo baigtos.

Šventės akademinėi daliai žmonių susirinko pilna didžioji Jaunimo Centro salė. Minėtų organizacijų vėliavos su savo palyda išsirikiavo scenoje. Ramovėnų sk. v-bos pirm. J. Rapšys atidarė šią programos dalį. JAV Himną sugiedojo solistė N. Linkevičiūtė. Tautos Himną giedojo visi susirinkę. Sveikinimo žodį tarė: Lietu-

ros gen. konsulas dr. P. Daužvardis, JAV LB c. v. pirm. J. Jasaitis, Šaulių Sąjungos Tremtyje c. v. pirm. A. Valatkaitis, Sav. - Kūrėjų Sąjungos atstovas J. Tamulis ir Jūrų Šaulių vadas M. Maksvytis. Toliau sekė prof. gen. S. Dirmanto paskaita apie Oršos mūšį, įvykusį 1514 metais rugšėjo mėn. Jau 450 metų sukako šiais metais nuo to mūšio. Paskaitininkas vaizdžiai tą mūšį pailiustravo jo paties paruošta didele, ryškia schema, kurioje buvo išdėstytos tuo mūšio dalyvių karinės jėgos. To ginkluoto susirėmimo su Maskva priežastis — maskvėnai, suokalbjo keliu, užėmę Lietuvai priklausomą Smolenską. Kad davus Maskvai atkirtį, Lietuva pradėjo telkti savo kariuomenę. Lenkija atėjo Lietuvai į pagalbą. Sutelkta api 30.000 jungtinių lietuvių - lenkų kariuomenės. Maždaug lygiomis — lietuvių ir lenkų po 15.000. Telktasi Oršos rajone. Jungtinę kariuomenę sudarė gerai ginkluoti pėstininkai, lengvoji ir sunkioji kavalerija ir artilerija. Jai vadovavo Konstantinas Ostrogiškis. Lietuvos kariuomenei — Jurgis Račvila. Maskvėnai sutelkė apie 80.000 menkai ginkluotų raitininkų. Pėstininkų nebuvo. Maskvėnų raitininkams vadovavo Čeledinas. Kartu su juo buvo ir Maskvos valdovas Vosylus. Mūšis tęsėsi visą dieną. Kova buvo žiauri. Maskvėnų kariuomenė buvo visiškai sutriuškinta. Daug jos krito kovos lauke. Vosyliui pavyko pasprukti į Maskvą. Jų vadas Čeledinas, apie 2000 bajorų, daugybė kariuomenės ir apie 2000 pakinkytų vežimų pateko nelaisvėn. Oršos mūšio laimėjimas tada plačiai nuskambėjo visoje Europoje. Tačiau ir šita didinga pergalė, kaip ir Žalgirio, politiniai nebuvo išnaudota — Smolenskas liko maskvėnų valdžioje. Pasauliui parodyti Oršos pergalės reikšmę, Zigmantas II daug bajorų belaisvių išsiuntė vakarų valdovams, jų tarpe ir šventam Tėvui (popiežiui) dovano mis.

Po paskaitos Cicero lituanistinės mokyklos mokinių mišrus mergaičių ir berniukų choras, vadovaujamas mokytojo J. Kreivėno, darniai padainavo keletą lietuviškų dainelių. Viena jų taip patiko, kad teko pakartoti. Publika gausiu plojimu išreiškė pasigėrėjimą choru ir padėką už puikų dainavimą.

Vakare, toje pat salėje, įvyko koncertas. Solistė N. Linkevičiūtė, pasipuošusi tautiniais rūbais, buvo dėmesio centre. Tie rūbai jai labai tiko, taip derinosi prie jos puikios išvaizdos. Solistė dainavo tik lietuvių kompozitorių kūrinius, kas labai derinosi su šventės tikslu. Pianu palydėjo muz. M. Motiekaitis. Solistė buvo iššaukta ir pakartojimui. Už puikų dainavimą klausytojai solistei išreiškė savo

nuoširdžią padėką griasmingu plojimu. Rengėjų vardu jai buvo įteikta graži puokštė gėlių. Jaunasis Ažuolas Stelmokas meistriškai pagrojo akordeonu. Jis turi muziko talentą. Nesigailėta ir jam aplođismentų. Meninė programą šauniai pravedė birutininė, žinoma visuomenininkė ir žurnalistė, Z. Juškevičienė.

Toliau sekė vakarienė ir šokiai. Grojo garsusis Neo Lituanų orkestras. Šventės metu surinkta 59 dol. aukų Lietuvos Laisvės Kovų Invalidams. Parduota 18 įvairių knygų, išleistų KARIO redakcijos bei LVS Ramovės.

Šventė laikoma gerai pavykusi. Pagirtina, kad mūsų visuomenė ši kartą, nežiūrint šalčio, gausiai šventėje dalyvavo. Reikia viltis, kad ilgainiui, išėivijoje kariuomenės atkūrimo minėjimas taps visų lietuvių švente, kaip kad yra buvę laisvojoje tėvynėje.

A. Rėklaitis

MANCHESTERIO SKYRIUJE, ANGLIJOJE

Š. m. lapkričio 8 d., sekmadienį, ramovėnai su savo vėliava dalyvavo karuose mirusiųjų Anglijos karių metiniame minėjime Eccles mieste ir prie paminklo padėjo vainiką. Vietinė spauda apie tai aprašė šiais žodžiais: "Pagerbimui mirusiųjų, 2 minučių tyloje, plėvesuoja Britų legiono mėlyna - geltona vėliava, o šalia jų žalia - auksinė lietuvių veteranų vėliava. Parade, tarp kariuomenės ir kitų uniformų, žygiuoja lietuviai veteranai tradiciniais aprėdais ir teikia žavų spalvų derinį".

Lapkričio 21 d., šeštadienį, buvo

surengtas Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimas, prie kurio parengimo daug triūso ir darbo padėjo skyriaus pirmininkas Kazys Murauskas, pagelbint valdybai bei nariams. Trumpa, bet įdomi p. Andriuškevičiaus paskaita, meninė dalis ir neoficialioji dalis prie alaus ar arbatos stiklo, visus nuteikė lietuviškai, nors, čia pat, į gatvę išėjus, ir vėl "sve-timoji šalėlė ir svetimoji kalbelė".

Sk. k.

NEW YORKE

Lapkričio mėn. 21 d. įvykęs Ramovės ruoštas Lietuvos kariuomenės 43 metinių minėjimas, galima sakyti, pasisekė. Nors tuo pačiu metu šiame mieste vyko ir "Antrojo Kaimo" gštrolė, publikos buvo daugiau kaip šimtas.

Minėjimą trumpu žodžiu atidarė skyriaus pirm. kpt. V. Alksninis, pristatydamas pagrindinį kalbėtoją, svečią iš Clevelando, adv. Julijų Smetoną.

Nežinau, kaip jautėsi pats kalbėtojas, šiame apsnūdusiame mieste pasirodęs tuo reikalu pirmą kartą, tačiau jo kalba ir jo kukli išvaizda laikė užbūrusi visus klausytojus nuo pirmo ligi paskutinio ištarto žodžio. Pirmą kartą teko sekti tokių progų tikrai netrumpą kalbą ir jos norėti dar daugiau. Nuo kitų kalbėtojų po pusės laiko, kaip paprastai, pusė klausytojų būtų pasislėpę bare, o nuo J. Smetonos niekas nebėgo ir nesiginčijo. Tik porą kartų kalbą pertraukė plojimais.

Po paskaitos, adv. J. Smetona šnekučiuojasi su p. V. Jonuškaite-Leskaitiene ir p. Šlepetiene (viduryje)

Kpt. Petras Jurgėla bičiulių tarpe pagerbimo metu; iš k.: Ig. Petniūnas, V. Viliūnas, P. Jurgėla ir inž. P. Labanas R. Kisieliaus nuotr.

Pradėjo jis nuo Lietuvos karių, dar vaiko metais matytų Vilniuje su geltonais lankeliais ant kepurų, kurių akys švietė neužmirštama šviesa. Tai turėjo būti jų besąlyginio pasiryžimo šviesa. Tada lietuvių tauta ir jos kariuomenė buvo pakilusi virš normalaus pajėgumo kovai už savo žmonių laisvę. Nepriklausomybė, Klaipėdos atvadavimas, Gruodžio 17-ji buvo to dvasinio tautos pakilimo viršūnės. Toji paskutinioji data turėtų būti švenčiama su pasididžiavimu, nes ji mūsų tautą įgalino tolesniam keliolikos metų valstybiniam brendimui, kol tarptautinės jėgos jį palaužė. Dvasinių jėgų budėjimas turi būti ne tik kovos metu, bet ir visą laiką, ar tauta gyvena savoje ar svetimoje valstybėje.

Vėliau, pro humorą, pastebėjo, kad keiktis "fašistu" jau ir čia nebe madoje, nes atsirado pakaitalas — "segregacionistas", todėl ir baidytis savo įsitikinimams primetamo vardo nereikia. Jau ir čia politinių grupių etiketės iš respublikonų ir demokratų keičiasi "idealistais" ir "oportunistais". Suminėjęs keletą pavyzdžių, kaip amerikiečių sąmonė ir sąžinė pradeda švisti, pažymėjo, kad jau tyras, pelno nesiekias, idealizmas smarkiai plinta ir orientuojasi į Goldwaterį ar kitas panašias asmenybes. Tie žmonės savo gyvenimui skiria kitą, ne pelnu pagrįstą, prasmę, ir tai leidžia jiems nebijoti mirties. Žmonės moko mirti už kitką, ne vien už aukso banką ir tai yra tyris patriotiz-

KPT. PETRO JURGĖLOS PAGERBIMAS

Š. m. lapkričio 7 d. Brooklyne, N. Y. lietuviai karo veteranai, skautai ir skautės surengė Petro Jurgėlos pagerbimo vakarą.

Maldą sukalbėjo kun. J. Pakalniškis. Po vakarienės J. Valaitis apibūdino šakotą P. Jurgėlos veiklą: spaudoje, literatūroje, tautinėje dirvoje, Am. lietuvių legione ir Lietuvos skautų sąjungoje.

Solenizanto darbus bei nuopelnus

mas. Tas duoda vilčių ir pavergtoms, kaip mūsų, tautoms susilaukti palankesnio sprendimo.

Po svečio Smetonos kalbos vyko tautiniai šokiai ir dainavo vyrų oktetas su dirig. A. Mrozinsku prie pianino. Ramovėnų vardu visiems dėkojo dr. Noakas, labiausiai klebonui Pakalniui už jo parapijos salę ir programos dalyviams.

Vėliau prasidėjo kuklios vaišės, grojant šokių muzikai, kur kažkodėl pasimetė viena pagrindinė tautos tradicija — svetingumas. Vaikams, kurie taip stengėsi tautiniais šokiais, reikėjo bent keletą bonkų sodės su sausiniais duoti prie atskiro stalo, kuris vistiek liko tuščias. Buvo pagailėta penkių dolerių ar neapsižiūrėta, kad būtų laimėtas jaunuolių džiaugsmas ir leista pasijusti bendros lietuvių šeimos vaikais.

V. Jonikas

iškėlė ir jį sveikino: ALL Dariaus-Girėno posto vadas A. Kaunas, N. Y. ramovėnų vardu — V. Alksnins, savanorių ir karo invalidų vardu — J. Kiaunė, J. Zaruskas — vienas iš trijų savanorių, kuriuos P. J. nusivežė į Kauną 1920 m., šaulys J. Švarplaitis. Raštu bei telegramomis sveikino: plk. Kazys Ališauskas, dr. Steponas ir Ona Biežiai, G. ir A. Diržiai, Ieva ir Albinas Trečiokai — iš laivo jūroje, V. Vyšnius, N. Y. skautų tėvų komiteto p-kė P. Leveckienė.

P. Jurgėlos pasišventimą, kuriant ir puoselėjant lietuviškąją skautybę, ir nuopelnus lietuvių tautos jaunimo auklėjime ryškiai pavaizdavo šie skautų vadai, skaučių vadovės ir lietuviškosios skautybės auklėtiniai: įdomius momentus iš savo skautavimo Vilniuje 1918-1920 metais prisiminė Vc. Viliūnas (iš Philadelphijos), dr. Petras Vileišis (iš Waterbury, Conn.), pasveikinęs Lietuvių Bendruomenės vardu, o raštu — dr. K. Jurgėla ir prof. J. Kuprionis. Sveikino Neringos skaučių tuntininkė R. Bružinskienė, Tauro skautų tuntininkas A. Samušis, o L. Skautų S-gos Atlanto rajono vardu — Ig. Petniūnas (iš Hartfordo, Conn.).

Įvertindami skautybės nuopelnus Lietuvai, jautrias kalbas pasakė: tėvas P. Baniūnas, maloniai prisiminęs savo skautavimą Anykščių šilelyje,

inž. J. Butkus, inž. P. Labanauskas (iš Washingtono, D. C.), Vyt. Šventoraitis, sporto vadovas Al. Vakselis. KARIO redakcijos, bendradarbių ir skaitytojų vardu sveikino ir dovaną įteikė Z. Raulinaitis, P. Jurgėlos didelį darbštumą ir patriotizmą išskėlė ir geriausių linkėjimų raštu atsiuntė: Vc. Augulis, inž. J. Bogaičiūnas, kun. Stasys Yla, Bronius Kviklys, K. Marijošienė, Al. Matonis, SKAUTŲ AIDO redaktorius A. Saulaitis, o SLA prezidentas P. Dargis sveikino savo ir Susivienijimo lietuvių Amerikoje vardu.

Atsiųstus sveikinimus skaitė ir meninę programą gyvai vedė aktorius Vitalis Zukauskas. Visi įvardyti veikėjai ir veikėjos yra skautavę dar Lietuvoje.

P. Jurgėla savo kalboje prisiminė nepaprastai sunkias sąlygas, organizuojant pirmuosius lietuvių skautų

ir skaučių vienetus Rusijoje 1917 - 1918 m. bolševikų revoliucijos metu, Vilniuje 1918-19 m. svetimų okupacijų metu, o taip pat talkinant Dariaus ir Girėno skridimui per Atlantą. Džiaugėsi, kad lietuviškoji skautybė atnešė gerų vaisių ir daug nusipelnė lietuvių tautai ir Lietuvos Respublikai. Per mūsų skautijos eiles Lietuvoje perėjo apie 100,000 moterų ir vyrų. Daugis iš jų tarpo savo kūrybiniais, kultūriniais bei tautiniais darbais ypatingai pasižymi ir labai reikšmingą vaidmenį atlieka šiuo metu — šiapus geležinės sienos. Patys svarbiausias mūsų visų uždavinys yra rimtai rūpintis lietuvių tautos prieaugliu. Lietuviškoji skautybė, per 47 metus išbandyta ir sėkmingai naudota, ir dabar daugiausia padės ugdyti gerus krikščionis ir darbščius lietuvius idealistus. Tačiau mūsų skautų vienetai labai pasigen-

da išmanių ir pasišventusių auklėtojų, o skautų tėvų komitetai — gyvenės talkos ir paramos. Atlanto rajono skautų tėvai, pagaliau, pasiryžo įsigyti savo stovyklavietę. Tai būtinas ir didelis reikalas, kurį visi patriotai lietuviai turėtų nuoširdžiai remti. Lietuvių skautų sąjungą ketina išleisti P. Jurgėlos paruoštą veikalą "Lietuviškoji skautija". Šioje knygoje bus atskleista lietuviškoji skautybė, jos pagrindai ir apraiškos, o taip pat bus pavaizduota, kaip mūsų skautija ugdesi Lietuvoje ir veiksmingai tarnavo Dievui, Tėvynei, Artimui ir kaip daugis didvyriškai pasiaukėjo už šiuos kilniausius idealus šis veikalas tarnaus pavyzdžiu, kaip lietuvių tautos prieauglį auklėti.

Pabaigoje P. Jurgėla širdingai dėkojo už jo ir daugybės kitų lietuvių prasmingo skautavimo įvertinimą.

A.

← Leitenantas Algis šetikas, buvęs skautų aktyvus veikėjas, šiuo metu lanko parašiutininkų mokyklą J.A.V. kariuomenėje. Nuotr. R. Kisieliaus

Jonas A. Stiklorius Jr., Taisos ir Jono Stikliorių sūnus, gimęs 1941 m. Panevėžyje; 1963 m. baigęs politinius mokslus University of Pennsylvania, šiuo metu tarnauja Ensign (jaun. leitenanto) laipsniu viename iš didžiausių J.A.V. karo laivyno lėktuvnešių— U.S.S. Forrestal, kuris dabar yra Viduržemio jūroje.

Malonūs Prenumeratoriai,

KARYS, stengdamasis padidinti savo skaitytojų skaičių, skelbia naujų prenumeratorių v a j ų, kuris baigiasi balandžio 1 d. 1965 m. Mums vieniems neįmanoma atlikti tą didelį darbą, todėl kreipiamės į Tamstas pagalbos — suraskite bent vieną naują prenumeratorių žurnalui.

Surinkusiems naujas metines prenumeratas (metams po \$6.00 už kiekvieną) bus duodamos dovanos — knygos:

Už 3 naujas prenumeratas —
"PRAEITIES PABIROS"

Už 2 naujas prenumeratas —
"ŽALGIRO MŪŠIS" arba
"D. Š. KARO FRONTAS LIETUVOJE"
I ir II d.

Už 1 naują prenumeratą vieną iš sekančių:

"KRYŽIUOČIAI" II d. arba III d.

"DURBĖS MŪŠIS"

"AISČIAI KAR. ISTORIJOS ŠVIESOJE"

"GALINDAI PRIEŠ ROMĄ"

"HUNŲ ŽYGIS Į PRŪSUS"

NAUJAS prenumeratorių, betarpiu užsiprenumeravęs žurnalą v a j a u s metu ir sumokėjęs prenumeratos mokesį (\$6.00), gauna vieną knygą (jo pasirinkimu) dovanai iš žemiau išvardintųjų:

1. "Durbės Mūšis"

2. "Aisčiai Karinės Istorijos Šviesoje"

3. "Galindai prieš Romą"

4. "Hunų žygis į Prūsus"

Sumokėjęs prenumeratos mokesį už du metus (\$12.00) gauna: "Žalgirio Mūšis" arba "Didžiojo Šiaurės Karo Frontas Lietuvoje" I ir II d.

KARYS

J A VALSTYBĖS

— Septintoji Armija Vokietijoje gauna **Pershing** raketas. Jos bus naudojamos nuo 100 iki 400 mylių atstumuose. Raketa sveria apie 5 tonas, yra 35 pėdų ilgio, skersmuo 30 colių, naudoja kietą kurą, skrisdama iškyla virš atmosferos; pasižymi judrumu, pervežama vikšriniais autovežimiais, ją gali pernešti ir malūnsparniai. **Pershing** pakeičia **Redstone** raketą.

Corporal raketos keičiamos pajėgesnėmis **Sergeant** atominėmis raketomis. Atominę 280 mm patranką pakeičia 8 colių atominė gaubica.

— Europoje yra dvi JAV **Polaris** atominų pov. laivų bazės: Skotijoje—**Holy Loch** uoste ir neseniai įsteigta Ispanijoje—**Rota** uoste. Iš pastarosios pagalbinis laivas **Proteus** aptarnauja 9 pov. laivus, kurie yra Viduržemio jūros ir Atlanto vandenynse. Šiai bazei priklauso tik JAV laivai. Prie **Rota** bazės yra kuro, amunicijos, dalių sandėliai bei dirbtuvės laivams, bei aviacijai. Čia randasi laivyno ryšių, žvalgybos skyriai ir 6-jo laivyno poilsavimo vieta.

NATui priklausantieji laivai naudojami **Holy Loch** bazės patarnavimais.

— **Redeye** raketa prieš žemai skrendančius lėktuvus pradėta gaminti masiškai. Ji sveria apie 30 svarų, iššaukama iš panašaus į bazukos vamzdžio nuo peties. Į lėktuvą nusiunčiama pati, sekdamas lėktuvo spinduliuojančią šilumą. Ją aptarnauja du kovotojai. Kiekvienas kuopos dydžio dalinys turės tokių raketų.

— Bandoma dviaugštė kulka 7.62 mm šautuvo šoviniams. Ji padidina

pataikymo ir taikinio sužalojimo galimybę atstumams iki 150 m. Antroji kulka yra įjungta į pirmosios užpakalį. Ji truputį atsilieka nuo pirmosios lėkdama ir stengiasi nutolti nuo trajektorijos ašies; taip padidina klydymo plotą.

— Bandoma pritaikinti šviesosvaidžio (**laser**) spindulį raketų nutaikymui į taikinį. Šviesosvaidžio pastatomas arčiau taikinio, kurį pasigauna ir laiko savo taikymo linijoje. Gi raketa paleista toliau užnugaryje prisijungia prie šviesosvaidžio spindulio ir jo prisilaikydama nukeliauja tiesiai į taikinį.

— **Aitvariniai** sklandytuvai pritaikomi nuleisti tiekimo reikmenis be piloto pagalbos. Tokius sklandytuvus oran išvelka lėktuvas. Atatinkamam atstume nuo taikinio lėktuvas atsikabina ir sklandytuvas radio pagalba nuleidžiamas reikiamam vieton. Lėktuvas gali nusileisti ir bevilkdamas sklandytuvą.

— Autovežimiams persikelti per vandens kliūtis pritaikomi oro pripūsti **sparnai** arba **pailgi maišai**. Jie pririšami prie šonų ir pripučiami mašinos išmetamomis dujomis. Autovežimis plaukia pirmyn, nes besisuką ratai jį varo. Greitis apie 3 myl. val.

— Pritaikius atatinkamą **vamzdį** orui įeiti tanko vidun, tankas gali pervaziuoti vandens kliūtis iki 4 metrų gylio.

— Pagamintas **automatinis apkasų kasėjas**. Tai yra lyg rankinė granata su ketvirtadaliu svoro sprogstamos medžiagos. Jis įkišamas į žemę ir išsprogdinamas. Pagal žemės pobūdį, duobės dydis būna apie 60 cm pločio ir apie 60-90 cm gylio. Minkštoje žemėje duobė mažesnė, negu kietoje bei sušalusioje. Dabar toks kasėjas jau bandomas ar apsimokės pritaikinti kautynių laukui.

— Išbandyta, kad popieris kombinuojant su plastikinėmis medžiagomis galima panaudoti raketų moto-

rams gaminti. Ši nauja medžiaga pakeistų dabar tam tikslui naudojamus brangius metalus. Ji stiprumu lyginasi su pagerinto aliuminijaus lydiniais ir kaikurių rūšių plienu. Taipgi yra atspari karščiui ir greitoms dujų srovėms. Bus naudojama raketų gamybai.

— Amerika ir V. Vokietija sutarė bendrai projektuoti ir gaminti naują tanką. **General Motors** kompanija atliks projektavimo techniškąjį darbą ir pagamins bandymo modelius.

— **Atominės** artilerijos pabūklų dydis mažėja. 280 mm atominė patranka išimta iš apyvartos, nes ji yra per gramozdiška, ją pakeičia 8 colių gaubica, o šią seka 155 cm gaubica. Kalibras sumažėjo, nes surastas būdas pagaminti mažą atominį sviedinį, jo skersmuo tik 6 coliai.

Atominio sviedinio suprojektavimas, pagaminimas ir išbandymas pareikalavo daug įtempto, kruopštaus ir išradingo darbo, bet jis pilnai apsimokėjo. 155 mm atominis sviedinys yra nesudėtingas, nereikalingas ypatingesnio dėmesio jį pervežant ir kautynių lauko aplinkybėse. Gautas kautynių lauke gali sau gulėti iki bus panaudotas, kaip ir kiti artilerijos sviediniai. Paprastai atominis sviedinys kautynių laukan yra atvežamas jo įpakavimo inde, kuriame jis gali būti gabenamas įvairiausiomis susiekimo priemonėmis, taipgi nuleidžiamas parašiotu iš lėktuvo. Tam pat inde yra ir sviedinio degtuvas, tik jis yra neįjungtas į sviedinį. Sviedinys parengiamas iššovimui panaudojant jo indą kaip stovą. Parengimas užtrunka keletą minučių. Prieš įdedant degtuvą, jis yra patikrinamas tam tikru degtuvo tikrintoju, kuris parodo, ar jis geras ar ne. Toji pat gaubica gali šaudyti ir neatominiiais sviediniais. Atominiai sviediniai žymiai sustiprina artilerijos ugnies jėgą.

M. M.

METAI BE LTN. ALFONSO BALTIKAUSKO

Jau praėjo vieneri metai, kai su šiuo pasauliu atsiskyrė ltn. Alfonsas Baltikauskas. Apie jo mirtį KARYJE nebuvo jokios žinutės, taigi, bent mirties metinių proga noriu paminėti mielą savo ginklo draugą. Patiekiu surinkęs šiek tiek jo gyvenimo nuotrupų, manau, kad ir kitiems jo kolegoms bus miela jį prisiminti.

Esu aplankęs Alfonsą trumpai prieš jo mirtį. Grįždamas iš kelionės apie JAV-es, trumpam sustojau Baltimorėje. Neturėdamas jo adreso, telefono knygoje susiradęs numerį, paskambinau, ir buvau jo pakviestas į namus. Alfonsas pats atvyko į sutartą vietą ir, sekdamas paskui jo automobilį, aš pasiekiau jo butą. Čia atvyko taip pat seniai matytas kpt. E. Sližys, buvęs to paties pulko kolega. Mes visi trys su žmonomis praleidome trumpas porą valandų, prisimindami senus laikus nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Deja, sugrįžęs į Los Angeles, tik po ilgesnio laiko sužinojau, kad Alfonsas, netrukus po mūsų pasimatymo, buvo ištiktas širdies smūgio ir mirė... Pastaruoju metu jis jau negalavo širdimi ir man besisvečiuojant liūdnai kalbėjo apie savo sveikatą.

Alfonsas Baltikauskas gimė 1910 m. lapkričio 2 d. Žemaitijoje. Mokėsi Klaipėdos gimnazijoje ir 1931 m. baigęs Plungės gimnaziją, karinę prievolę atliko Pionierių batalione. Iš jo 1932 m. stojo į Karo mokyklą, kurią baigęs 1934 m., buvo paskirtas vėl į pamėgtą Pionierių batalioną Kaune. Tarnyboje buvo visų mėgiamas, nes pasižymėjo draugiškumu ir linksmymu. Ne retai jo gyvu humoru užkrėstas leisdavau valandas, betarnaudamas gretiname dalinyje Kaune. Iš mažens muzikalus ir mokąs skambinti pianinu, dažnai pajavairindavo savo kolegoms laisvalaikius. 1939 m. su savo daliniu jis buvo paskirtas į Vilniaus Rinktinę ir dalyvavo žygyje į Vilnių (žiūr. "Karys", 1939 m. Nr. 9, Lapkritis, 278 psl.: "6. Pontojų vora"). Karo metu buvo III Vilniaus batalione, kuris veikė Vilniaus-Minsko rajone. Buvo sužeistas ir gulėjo ligoninėje, Vokietijoje.

Tremtyje 1947-49 metais buvo stovybos dalinio vadas (8724 Labor Service Company), Moehringene. 1949 metais emigravęs į JAV-es, apsigyveno Baltimorėje, Md. Čia įsijungė į Lietuvos veteranų s-gos Ramovės skyrių. Taip pat priklausė ir Lietuvių Bendruomenės apylinkei Baltimorėje. Alfonsas įsteigė vietos lietuvių vyrų chorą 1953 metais. Choro pirmasis pasirodymas įvyko 1954 m. vasario

20 d. Ramovės skyriaus suruoštame vakare. 1955 m. gegužės 20 d. šis choras dalyvavo Pasaulio Prekybos savaitėje (World's Trade Week), atlikęs programą vietos Politechnikumo salėje. 1955 m. rugsėjo 4 d. choras vėl pasirodė Visų Tautų Dienos proga Gwynn Oak parke, taigi, jau tarptautinės plotmės parengime. 1956 m. balandžio 30 d. Alfonso Baltikausko vadovaujamas vyrų choras atliko jau platesnio masto programą, kurioje solo partiją dainavo solistė Irena Protosevičiūtė ir sol. A. Karaša. Po šio koncerto tasai veikliausias Baltimorėje tremtinių vienetas daugiau nebesirodė. Alfonsas ėmė negaluoti ir nebegalėjo savo laiką ir sveikatą skirti visuomeniniams bei meno reikalams. Tačiau savo muzikiniais sugebėjimais, retesnėmis progomis, vis patalkininkaudavo, įnešdamas gyvos nuotaikaos.

Gyvendamas Baltimorėje, a. a. Alfonsas būdavo dažnas Lietuvių svetainės knygyno lankytojas. Čia jis pasekdavo komunistų leidžiamojo "Tėvynės Balso" numerius, kuriuose buvo aprašomi buvusių Lietuvos karių teismai. Knygyninkui M. Šimkui jis

sakėsi pažinęs daugelį už akių nu-teistųjų karių.

Savo mirties išvakarėse a. a. Alfonsas dar gėrėjosi salėje solistės Vasiliauskienės damomis. Jis dar rūpinosi smulkmenomis dėl būsimųjų "Rūtos" ansamblio gastrolių, o jau kitą dieną (1963 m. spalio 28 d.) Baltimorės lietuvius apskrido liūdna žinia apie jo mirtį. Taigi, kaip patarlė moko: "Mintis už metų — mirtis už pečių". Giliame nuliūdime velionis paliko mylimą žmoną Teresę ir seserį Aliciją Jončienę, abi gyvenančias, taip pat, Baltimorėje. Liūdi savo mielojo Alfonso XVI--sios Karo mokyklos laidos kolegos. Liūdi jo buvę pionierių dalinių kariai ir stovybos - inžinerijos kuopų kariai ir viršininkai. Liūdi jo Baltimorės kultūrininkai ir dainininkai. Nutilęs akordeonas ir sustingęs pianino klavišai jau nebejus Alfonso jautrių pirštų, bėgiojusių lietuviškais melodijomis. Jo jautrioji siela suglūdo amžinajame laukime. Tačiau daug pėdsakų paliko jo asmenybė šiame gyvenime kitų sielose, širdyse ir veikloje.

Andrius Mironas

**A. A. GEDIMINIETIS SAVANORIS
JUOZAS PINKEVIČIUS**

Ročesterio ramovėnų šeima per kelis metus netenka jau penkto savo nario. Negailestinga mirtis mūsų eiles retina, o naujų ramovėnų karių, tarnavusių Amerikos kariuomenėje, vis dar nesulaukiam nė vieno, kad papildytų mūsų senstančių retėjančias eiles.

Š. m. spalio 6 d., po sunkios ligos, atsiskyrė iš mūsų tarpo ramovėnas Juozas Pinkevičius, sulaukęs 62 metų.

Jis gimė 1902 m. lapkričio 10 d. Alytaus apskr., Varėnos valsč. Salovartės kaime. Būdamas raštingas ir susipratęs jaunuolis, anais 1919 m. kovo 21 d. įstojo savanoriu Alytuje į 1 pėst. D. L. G. Gedimino pulką, turėdamas vos 17 metų. Buvo paskirtas į 1-mą kulkosvaidžių kuopą ir rikiuotėje visą laiką tarnavo kulkosvaidininku 2 nr.

Jis dalyvavo visuose pulko žygiuose 1919-20 m.: prieš bolševikus, bermontininkus ir lenkus. Kautynėse laimė lėmė, net nebuvo sužeistas ir per visą karinę tarnybą nebuvo net sirgęs, buvo geros sveikatos. Su puikia atestacija pasiluiosavo iš kariuomenės 1922 m. spalio 16 d., kai buvo paleidžiami atsargon pirmieji savanoriai. Už pavyzdingą tarnybą savano-

ris gavo žemės pagal žemės reformos įstatymą ir savo tėviškėje, Salovartėje, įsikūrė savanorio sodybą, kurioje ir šeiminkavo, sukūręs šeimą: žmona Rožė, duktė Vlada ir sūnus Juozas.

Be ūkininkavimo, savanoris Juozas daugelį metų tarnavo pasienio policijoje, saugojo mūsų tėvynės sieną Varėnos ir Merkinės rajonuose. Vytauto Didžiojo metais baigė pasienio policijos rezervo kursus ir tęsė tėvynės sargo tarnybą.

Pirmos bolševikų okupacijos metu, kadangi buvo savanoris, tai buvo suimtas, tardytas, bet gerų draugų dėka išvengė kalėjimo. Jie liudydami išgelbėjo jį iš bolševikų. II Pasaul. karo metu, bolševikams veržiantis į mūsų kraštą, turėjo palikti savanorio sodybą, gimtąjį kraštą ir pasitraukė į Vokietiją. Šeima, gi, pasiliko tėviškėje, ūkyje, galvodama, kad dirbančių žemės darbą bolševikai nepersekios. A. a. Juozas, kai lankiau jį ligoninėje, labai gailėjosi savo šeimos, skundėsi, kad padarė didelę klaidą, nepasitraukdamas į Vokietiją su visa šeima. Tai padarę gandai, kad Vokietijoje esąs badas; ir žmona su vaikais pritarė jo išvykimui į Vokietiją, bet nenumatė, kad ir eilinio pasienio sargybinio šeimą bolševikai persekios.

Labai liūdėjo, kad negauna iš šeimos laišku. Iš kaimynų turėjo liūdinių žinių, kad žmona ir duktė išvežtos kur tai prie Uralo, o sūnus, vos 17 metų, tragiškai žuvęs.

Šeimos tragediją jis skaudžiai išgyveno. Būdamas ligoninėje turėjo sunkią plaučių vėžio operaciją, bet pasveiko ir išėjęs iš ligoninės turėjo vilties dar grįžti į darbą.

Išėjusį iš ligoninės priglaudė savo namuose brolis Julius, vaidotėnas. Juozas vis važinėjo į ligoninę švytintis radiumo spinduliais. Atrodė stiprus iki paskutinės valandos. Mirties dieną atsisveikino su broliu, einančiu į darbą ir 10 val., kai reikėjo važiuoti į ligoninę švytintis, amžinai užmerkė akis. Brolis Julius rūpinosi jo laidotuviemis. Pašarvotas buvo J. Morkūno laidojimo koplyčioje. Savanorio Juozo karstą papuošė gėlės: brolio, ramovėnų ir bičiulių.

Palydėtas buvo į šv. Karsto (Holy Sepulcre) kapines, kur su velioniu atsisveikino: ramovėnų vardu plk. Saladžius ir Savanorių vardu — plk. Liormanas. Brolis Julius laidotuvių dalyvius sukviėtė pas ram. Vismaną šermenų vaišėms. Prie stalo plk. Lior. manas trumpu žodžiu priminė savanorių žygius 1917-1920 m. ir jo paties patirtus išgyvenimus pasitraukiant iš Vilniaus spalio 7 d. 1920 m.

A.A. KPT. JONAS TINTERIS

1964 m. kovo mėn. 28 d. Melbourne, Australijoje, mirė ats. kpt. Jonas Tinteris.

Jis buvo gimęs 1893 m. Šiaulių ap., Linkuvos val., Šikšnių kaime. Pirmojo Pasaulinio karo metu buvo pašauktas rusų kariuomenėn.

Grįžęs Lietuvon, įstojo savanoriu kariuomenėn, baigė karo mokyklą, Augštuosius karininkų kursus. Tarnavo 8 p. pulke, kurio sudėtyje dalyvavo Nepriklausomybės kovose.

1929 m. išvyko į Vakarus ir 1949 m. atvyko į Australiją. Čia keletą metų dirbo įvairius darbus ir, pašlijus sveikatai, gyveno savo dukros ir žento inž. Tamošausko malionioje globoje ir priežiūroje.

1964 m. kovo 30 d. buvo palaidotas Melbourne, prie kapo atsisveikinimo žodį pasakė ats. plk. ltn. Kuncaitis ir p. Zubras.

Buvusiam mano baterijos vadui

kapitonui IGNUI APYRUBIUI

Vak. Vokietijoje mirus, jo žmonai, dukrai, giminėms ir pažįstamiems nuoširdžią užuojautą reiškiu

Ignas Račiūnas

Australia.

ATSAKYMAS P. J. VYŠNIAUSKUI

NESENSTANTI DOVANA

kreiptis raštu ar asmeniškai sekančiu adresu: Capt. Juozas Matulaitis, 65 Mainz, Rheingauwall 1, W. Germany.

Savo š. m. "Kario" Nr. 7 korespondencijoje p. J. Vyšniauskas, paminėdamas tėvo B. Mikalausko ir mano pavardes, gerokai prasilenkė su faktais ir tuo sudarė netikslų vaizdą apie mano straipsnį tilpusį Tėvų Pranciškonų 15-kos metų Misijos sukakties leidinyje.

P. J. Vyšniauskas sudarė įspūdį, kad tame straipsnyje parašyta apie jį daug ir labai neteisingai. Iš tikrųjų ten parašyta tik tiek: "Laimei, atsirado kitas lietuvis — J. Vyšniauskas, su nemažu patyrimu šioje srityje, ir gana sėkmingai patarnavo lietuviškoms pamaldoms per trejus metus".

Taigi ir viskas, ir tik iš geresnės pusės, kaip kad ir tinka tokios rūšies leidinyje.

Kad p. Vyšniauskas išvargoninkavo, kaip kad jis teigia, virš 10 metų, neatitinka faktams. Per tą dešimtį metų daugel kas vargoninkavo, o ne vienas p. Vyšniauskas, jei iš viso vargoninkavimu būtų galima vadinti sykį savaitėje pagrojančią vieną valandą pamaldoms. Visi vargoninkavo be užmokesčio, vėliau trejus metus vargoninkavo p. J. Vyšniauskas su užmokesčiu. Tas ir turėta galvoje, rašant tą straipsnį. P. J. Vyšniauskas atsisakė vargoninkauti, negavęs reikalaujamo didesnio užmokesčio, o ne dėl "Visokių nesklaidumų", kaip kad jis rašo minėtoje korespondencijoje.

Taip pat netiesą rašo p. J. Vyšniauskas, suteikdamas man, kad ir labai garbingą, bet nesantį vienuolyno v-ko patarėjo titulą. Tokio titulo nėra ir p. J. Vyšniauskas turėjęs tą žinoti. Daugelis kuo galėdami talkininkauja lietuviškoms parapijoms be jokio užmokesčio ir be jokio titulo, taip yra ir šiuo atveju.

Dėl kitų straipsnio p. J. Vyšniausko vadinamų "neteisingų" aprašymų galima pasakyti tik tiek: ten rašoma tik apie Misijos veiklą, o ne apie nuopelnus p. J. Vyšniausko ar kurio kito tautiečio. Taip pat apie vienuolyno tvarką ar netvarką p. J. Vyšniauskas galėtų palikti spręsti tam, kam tas priklauso.

S. Šetkus

T. B. Mikalauskas

St. Catherine, Ont., Canada

Puikiausia, gražiausia ir niekad nesenstanti dovana įvairiomis progomis: šv. Kalėdų, sukaktuvių, vardinių, vestuvių, gimtadienio ir pan., yra "LIETUVIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS RAMOVĖS PIRMAS DEŠIMTMETIS 1950-1960" knyga. Ją užsakykite tuojaus šiuo adresu: Mr. A. Rėklaitis, 6643 So. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629, U.S.A. Kaina \$8.50. Gavus užsakymą ir pinigų, knyga bus išsiųsta tuč-tuojaus. Surinkti pinigai bus panaudoti išleidimui Lietuvos karo istorijos veikalui, kurio ruošimas smarkiai varomas pirmyn.

Šios knygos atestacija — Lietuvos Atstovo J. A. V. p. J. Kajecko laiško 1962.VI.12 d., rašyto LVS Ramovės centro valdybos pirm. prof. S. Dirmantui, ištrauka:

"Didžiai gerbiamas pone pirmininke,

Vakar gavau Jūsų ir Pono Pulk. Antano Rėklaičio gražiu užrašu man siųstą "Lietuvių Veteranų Sąjungos Ramovės pirmas Dešimtmetis 1950 - 1960".

Labai malonu buvo susipažinti su taip gražiu leidiniu, išreiškiančiu mūsų tautinės ir valstybinės sąmonės gyvybę, Jūsų organizacijos palaikomą ir skleidžiamą.

Sveikinu su šiuo leidiniu, ypač Poną Pulk. A. Rėklaitį, to leidinio autorių bei redaktorių ... šis leidinys yra gražus mūsų istorijon įnašas ...

J. Kajeckas
Lietuvos atstovas"

Steigiami nauji darbo daliniai prie amerikiečių armijos Bad Kreuznache ir Mainze (Vokietijoje). Naujiems daliniams skubiai reikalingi: inžinieriai, sekretoriai, technikai, šoferiai, staliai, mūrininkai, elektrikai ir paprasčiau darbininkai. Tarnaujant yra galimybė mokytis įvairių amatų. Amžius nuo 18 iki 64 metų. Norintieji dirbti, turi būti sveiki ir teismo nebausti. Pirmenybė teikiama buvusiems Labor Service daliniuose.

Aprūpinimas: maistas, patalpos, rūbai ir alga pagal Labor Service Atlyginimo lentelę.

Dėl įstojimo į naujus dalinius ir smulkesnių informacijų prašoma

PARAMA KARIUI

LVS "Ramovė" Chicago Sk.	\$726.67
LVS "Ramovė" Clevelando Sk.	149.00
Balbatas J., Cleveland, Ohio	10.00
Karosas P., N. Britain, Conn.	10.00
Lietuvos šaulys, Chicago, Ill.	10.00
Velbasiš S., Chicago, Ill.	10.00
Balzaras P., Chicago, Ill.	5.00
Daunys A., Syosset, N.Y.	4.00
Dunda B., Cicero, Ill.	4.00
Šidagis J., Detroit, Mich.	4.00
Tauras Vyt., Chicago, Ill.	4.00
Virpša St., Chicago, Ill.	4.00
Didžiulis V., Bogota, Col.	3.00
Dirmantas St., Chicago, Ill.	3.00
Katen P., Brooklyn, N.Y.	3.00
Rugys A., Paterson, N. J.	3.00
Tvarkūnas Br., Phila., Pa.	3.00
Balys M., Cleveland, Ohio	2.00
Dambrauskas P., Chicago, Ill.	2.00
Karvelis P., Jamaica Est., N.Y.	2.00
Kazlauskas K., Baltimore, Md.	2.00
Nagys Pr., Belmore, Australia	2.00
Narvydas Pr., Brooklyn, N.Y.	2.00
Noakas Eug., Ozone Park, N.Y.	2.00
Smetona J., Cleveland, Ohio	2.00
Juzėnas V., Marrickville, Austral.	1.92
Kaseliūnas J., Medelin, Col.	1.50
Budrys K., Cleveland, Ohio	1.00
Druseikis P., Rochester, N.Y.	1.00
Gražulis V., Toronto, Can.	1.00
Klimavičius J., Brooklyn, N.Y.	1.00
Kvečas Alb., Cicero, Ill.	1.00
Sadauskas K., Baltimore, Md.	1.00
Staškūnas L., Euclid, Ohio	1.00
Juška, Kenosha, Wisc.	1.00
X., Chicago, Ill.	0.50

Pastaba. LVS "Ramovė" Chicago Sk. auka sumoje \$726.67 yra gauta iš parengimo (koncerto - vakarienės) suruošto "Kariui" paremti ramovėnų, šaulių, birutininkų, sav.-kūrėjų ir "Krivulės" narių bendra talka.

KARIO nuoširdi padėka!

Papildomai aukojo:

LVS "Ramovė" New Yorko Sk.	\$87.50
Tumas A., Norwood, Mass.	5.00
Tveras A., Chicago, Ill.	5.00
Dimas Adf., Middle Village, N.Y.	4.00
Kumpikas J., Richm. Hill, N.Y.	4.00
Švedas J., Elizabeth, N.J.	4.00
Lukas A., Detroit, Mich.	2.00
Tallat-Kelpša S., Baltimore, Md.	2.00
Saulėnas J., Providence, R.I.	1.00

A.A. ST. BUTKAUS,
Pirmojo Lietuvos Kareivio,
fondan aukojo:

Aidukas A., E. Paterson, N.J. \$8.00

KARIO nuoširdi padėka!

Malonūs Prenumeratoriai,

Siųsdami KARIUI čekius ar "Money Order", grafoje "Pay to the order of" prašau rašyti tik žodį "Karys" (daugiau nieko).

Administracija

ECHO VALLEY lietuviška vasarvietė

Atidaryta ištisus metus. Lietuviai savininkai Elena ir Julius GARMAL
visus maloniai kviečia atvykti. Iš anksto kreiptis:

ECHO VALLEY, Echo Lake, Pa. — Telef.: 717-424-1920.

DZIAUGSMAS — POILSIS IR RAMYBĖ POCONO KALNUOSE

Kur vakar dienos malonumai — tampa rytdienos maloniais prisiminimais...

Puikūs ir patogūs kambariai su televizija, radijo ir voniomis, arba atskiri nameliai. Modernus baras, didelis maudymosi baseinas ir ežerėlis, 20 akrų miško, visokiausias sportas vasarą ir žiemą, šokiai ir geras lietuviškas maistas. Nuolaidos: organizacijoms, stovykloms, suvažlavimams

DĖL 1905 METŲ!

*Amerikos Lietuvių Istorijos Draugija išsiuntinėjo ap-
linkraštį, kuriame, tarp kitko, rašoma:*

50-ties metų revoliucinio sąjūdžio Lietuvoje sukak-
tis bei visi to meto reikšmingi įvykiai nebuvo tinkamai
paminėti nei Lietuvoje nei Jungt. Amerikos valstybėse.

Tik džiugu, kad 1959 m. K. Bielinis išspausdino
stambiaią knygą apie 1905 metų įvykius Lietuvoje.

Ne dėl smalsumo, bet dėl didelės svarbos ir vertės
laukiama ir ano meto veikėjų bent pluošto atsiminimų.

Iš tikrųjų, jau paskutinis laikas, tų įvykių 60 me-
tų proga, įmanomai daugiau surinkti atsiminimų ir iš
eilinių ano meto veikėjų. Senoji karta nusineša su sa-
vim daug mūsų istorijai vertingos ir įdomios medžiagos
ir dėl mūsų nerangumo nuskriaudžiamos ateinančios
kartos ir nuskurdinama Lietuvos kovų dėl laisvės isto-
rija.

Amerikos lietuvių istorijos draugija kviečia visus
lietuvius, nepaisant politinių ar religinių nusistatymų,
parašyti iš savo apylinkės 1905 m. įvykių atsiminimus.

Kaip istorikas, taip ir kiekvienas atsiminimų rašy-
tojas, turėtų neprasilenkti su tiesa, taigi, iš anksto nusi-
statyti ką nors judinti arba girti, bet neperdedant atpa-
sakoti ano meto įvykius. Per tiek laiko nuo tų įvykių
jau galima ir apie priešą be pykčio pasakoti.

Jeigu senesnės kartos tautiečiui pačiam būtų sun-
koka rašyti tuos atsiminimus, tai Amerikos lietuvių isto-
rijos draugija paieškos toje vietoje kito asmens, kuris
jo atpasakojimus surašys. Šiuo atveju prašysime pranešti
Amerikos lietuvių istorijos draugijai, žemiau nurodytu
adresu, savo sutikimą ir norą papasakoti apie savo apy-
linkės įvykius 1905 metais.

Į šią talką kviečiamos draugijos bei atskiri asmenys,
nes reikalas nėra sroviškas.

Prisiminimus ir raštus siųsti bei visais klausimais
kreiptis: J. Šmotelis, 7114 S. Campbell Ave., Chicago
29, Ill.

JUOZAS P. VARKALA, ALID Pirmininkas

JUOZAS ŠMOTELIS, Sekretorius

Prenumerata JAV-se ir užsienyje:
Metams — \$6.00, pusmečiui — \$3.00,
atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal su-
sitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Cekius, arba "Money Order" adresuo-
ti "KARYS" vardu.
Keisdami adresą nedelsdami praneš-
kite KARIUI, pažymėdami naująjį
ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami
KARYJE nevisada reiškia redakcijos
ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mė-
nesio pradžioje. Jam skiriamą straips-
niai turi pasiekti redakciją nemažiau
dvi savaites prieš išleidimą.